

TURINYS

<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko žodis.....</i>	<i>2</i>
<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo funkcijos ir struktūra.....</i>	<i>7</i>
<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikla teisinio švietimo srityje.....</i>	<i>9</i>
<i>Projektai, tarptautinis bendradarbiavimas, teisėjų ir teismo darbuotojų kvalifikacijos kėlimas.....</i>	<i>10</i>
<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 metų praktikos apžvalga.....</i>	<i>13</i>
<i>Bylų statistika.....</i>	<i>49</i>
<i>Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo spręsti 2004 metų veiklos apžvalga.....</i>	<i>53</i>

Gerbiamieji,

Tęsdami tradiciją, pateikiame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 metų veiklos ataskaitą.

Praėję metai Lietuvos administracinių teismų sistemai buvo ypač reikšmingi. Minėjome penkerių metų administracinių teismų veiklos sukaktį. Savarankiškų administracinių teismų sistemos sukūrimo teisine prielaida pirmiausia derėtų laikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 111 straipsnį, kuriame numatyta, jog administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti pagal įstatymą gali būti įsteigti specializuoti teismai.

Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimu patvirtintuose Teisinės sistemos reformos metmenyse buvo nurodyta, kad naudojant bendrųjų teismų sistemą, Lietuvoje steigiami dviejų instancijų administraciniai teismai, kurių kompetencijai bus perduotos bylos dėl valdymo institucijų ir valdininkų priimtų sprendimų teisėtumo bei kitos bylos, kylančios iš administracinių teisinių santykių, pvz., mokesčių ir pan. Sudarius tinkamas ekonomines, finansines ir organizacines prielaidas, bus kuriama savarankiška administracinių teismų sistema¹.

1999 metais įsteigta² ir nuo 1999 m. gegužės 1 d. veiklą pradėjusią Lietuvos administracinių teismų sistemą sudarė penki apygardų administraciniai teismai, Aukštesnysis administracinis teismas bei Administracinių bylų skyrius Lietuvos apeliaciniame teisme. Tokia administracinių teismų sistema Lietuvoje veikė pusantrų metų.

Atsižvelgiant į administracinių teismų pirmųjų veiklos metų patirtį, būtinumą spręsti praktikoje išryškėjusias problemas, jau 2000 metų birželį buvo pradėtas galutinis administracinių teismų sistemos formavimo etapas. Seimui pateiktame Administracinių teismų įsteigimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte buvo pažymima, kad dvejopa administracinių teismų teisinė prigimtis (apygardų administraciniai teismai ir Aukštesnysis administracinis teismas) veikė kaip visiškai savarankiški, nepriklausomi nuo bendrosios kompetencijos teismų sistemos teismai, tuo tarpu galutinės instancijos teismas (vykdantis apeliacinę funkciją ir privalantis

¹ Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas „Dėl teisinės reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“

² 1999 m. sausio 14 d. įstatymas Nr. VIII-1030

formuoti vieningą administracinių teismų praktiką taikant įstatymus) buvo įjungtas į bendrosios kompetencijos teismų sistemą – veikė Lietuvos apeliacinio teismo sudėtyje kaip šio teismo Administracinių bylų skyrius) apsunkina šios teismų sistemos kūrimosi bei įsitvirtinimo procesą, kliudo vieningos teismų praktikos taikant įstatymus formavimui, neleidžia sukurti tinkamos teisminės kontrolės bei efektyvios administracinės veiklos priežiūros sistemos. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte buvo teigiama, kad reorganizavus Lietuvos apeliacinio teismo Administracinių bylų skyrių bei Aukštesnįjį administracinį teismą į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, ir taip galutinai atskyrus administracinių teismų sistemą nuo bendrosios kompetencijos teismų sistemos, Lietuvoje bus sukurta sklandi ir aiški dviejų grandžių administracinių teismų sistema: apygardų administraciniai teismai ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, be kita ko, formuojantis vieningą administracinių teismų praktiką³.

Nuo 2001 metų, įsigaliojus šiems pakeitimams⁴ ir pradėjus veikti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, Lietuvos teismų sistema pasižymi bendrosios kompetencijos teismų, ir specializuotų, administracinių, teismų, kurių paskutinė instancija yra Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, atskyrimu. Šiuo metu Lietuvos administracinių teismų sistemą sudaro penki apygardų administraciniai teismai (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) bei Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

Įkūrusi administracinių teismų sistemą, Lietuva pademonstravo siekį stiprinti viešosios administracijos kontrolę, įgyvendinti konstitucinę nuostatą, kad valdžios įstaigos turi tarnauti žmonėms. Administraciniams teismams tenka aiškinti ir taikyti nacionalinę, tarptautinę ir Europos Sąjungos teisę taip, kad viešosios valdžios institucijos priimtų teisėtus ir pagrįstus sprendimus, sudarančius sąlygas plėtotis sąžiningai konkurencijai, asmens iniciatyvai, kitoms laisvosios rinkos vertybėms.

2004 metų gegužės mėnuo Lietuvos administraciniams (ir ne tik) teismams ypač reikšmingas kitu aspektu. 2004 metų gegužės 1 dieną Lietuva tapo visateise Europos Sąjungos nare. Nuo šios dienos prasidėjo naujas svarbus Lietuvos administracinės justicijos raidos etapas. Europos Sąjungos teisė pati savaime yra sudaryta visų pirma iš administracinio pobūdžio taisyklių, taigi pirmiausia ir, beje, plačiausia apimtimi su Europos Sąjungos teisės taikymu susiduria būtent administraciniai teismai. Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, kaip aukščiausiajai

³ Įstatymų projektų Nr. P-2590 ir P-2604 aiškinamasis raštas, 2000 m. birželio 5 d.

⁴ 2000 m. rugsėjo 19 d. įstatymas Nr. VIII-1928, įsigaliojo nuo 2001 m. sausio 1 d.

teisminei institucijai viešojo administravimo srityje, neišvengiamai teks didelis krūvis taikant bei aiškinant Europos Sąjungos teisę.

Su naryste Europos Sąjungoje susijusiems naujiems iššūkiams buvo intensyviai ruošiamasi. Vyko ir tebevyksta nuolatinis administracinių teismų teisėjų ir teismo darbuotojų kvalifikacijos kėlimas Lietuvoje ir užsienyje. Informaciją apie tai rasite Teismo metinėje ataskaitoje.

Nacionaliniai teismai, aiškindami ir taikydami Europos Sąjungos teisės normas, veikia savarankiškai. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, mūsų šalies teismai (taip pat ir administraciniai) tapo Europos Bendrijos teismais, įgaliotais aiškinti ir taikyti šio ypatingo darinio teisės normas. Reikia suprasti, jog taip įnešamas indėlis ir į pačios Europos Bendrijos teisės plėtrą, nes konkretus asmuo su Europos Sąjungos teise pirmiausia susiduria būtent per nacionalinius teismus.

Visgi Europos Bendrijoje sukūrus decentralizuotą teisminę sistemą, kyla pavojus, kad valstybėse narėse nebus užtikrintas vieningas Europos Sąjungos teisės normų aiškinimas ir taikymas. Suprantama, kad kiekvienos šalies teisėjas sprendžia bylas, žvelgdamas iš „nacionalinės varpinės“, kurią lemia susiklosčiusios teisės tradicijos, teisinė kultūra ir kiti nacionaliniai ypatumai. Unifikuota teisė, taip pat ir Europos Sąjungos teisė, privalo būti aiškinama ir taikoma ne nacionaliniu požiūriu, o autonomiškai, nes priešingu atveju atitinkami tarptautinės teisės institutai kiekvienoje šalyje būtų vertinami skirtingai, atsižvelgiant į analogiškus nacionalinius institutus.⁵

Siekiant išvengti tokių pavojų, Europos Bendrijos Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintas tam tikras bendradarbiavimo tarp nacionalinių teismų ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo mechanizmas – nacionalinių teismų kreipimasis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą dėl preliminarus nutarimo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar (ir) galiojimo klausimu. Tokiu nutarimu, viena vertus, Europos Bendrijų Teisingumo Teismui sudaromos sąlygos įgyvendinti Europos Bendrijos Sutarties 220 straipsnyje jam pavestą uždavinį – užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Europos Bendrijos Sutartį būtų laikomasi teisės. Kita vertus, taip pasiekiamas tam tikras Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo nacionaliniuose teismuose vienodumo laipsnis. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas daugiausia orientuojasi į bendradarbiavimą su

⁵ R. Norkus, D. Prapiestytė, V. Valančius /Procesas Europos bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004. p. 74

aukščiausiųjų instancijų nacionaliniais teismais, nes visi šie teismai turi rūpintis vienodos praktikos formavimu savo šalyje.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, įsigaliojo Lietuvos Respublikos teismų įstatymo ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo papildymai. Pagal vieną iš jų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, iškilus Europos Sąjungos teisės akto aiškinimo ar galiojimo klausimui, *privalo* kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą dėl preliminaraus nutarimo⁶. Būdamas aukščiausia teisminė instancija administracinėse bylose, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat yra įpareigotas užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės taikymą, vienodą praktiką Lietuvos administraciniuose teismuose.

Dialogas tarp nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismo neapsiriboja vien tik preliminaraus nutarimo institutu. Neatsitiktinai Europos Bendrijų Teisingumo Teismo pirmininkas, pristatydamas Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 2002 m. veiklos ataskaitą, pabrėžė, kad „ETT galėjo visiškai atlikti savo vaidmenį tik dėl glaudžių, per ilgus metus atsiradusių ryšių su nacionaliniais teismais. Dėl ETT sprendimų formalaus privalomumo nacionaliniai teismai nagrinėdami bylas, kuriose turi būti taikoma Bendrijos teisė, pradėjo remtis ETT sprendimuose pateikta motyvacija“.

Pastebėtina, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2004 metais jau taikė Europos Sąjungos teisę ir Europos Teisingumo Teismo suformuluotus principus savo nagrinėjamose bylose, tiesa, labiau kaip „geros praktikos“ pavyzdžius aiškinant nacionalinės teisės nuostatas. Konkrečius tokio taikymo pavyzdžius rasite reikšmingoje Teismo metinės ataskaitos dalyje – 2004 metų Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgoje.

Pagrindinė administracinių teismų paskirtis – ginti asmens teises nuo neteisėtų valdžios institucijų ir pareigūnų veiksmų bei sprendimų. Esminiu aktu žmogaus teisių apsaugos srityje išlieka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Lietuvos ratifikuota dar 1995 metais⁷. Per 2001–2004 metų laikotarpį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tiesiogiai rėmėsi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis arba Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija keturiasdešimt penkiose nagrinėtose bylose. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos

⁶ 2003 m. rugsėjo 16 d. įstatymas Nr. IX-1732

⁷ 1995 m. balandžio 27 d. įstatymas Nr. I-865

nuostatų taikymo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje pavyzdžių taip pat rasite Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgos dalyje.

2004 metų Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgoje rasite ir kitas šio teismo priimtas nutartis, teismo teisėjų nuomone, reikšmingiausias administracinių teismų praktikos formavimui. Kad būtų skaitytojui patogiau, bylų apžvalga pateikiama pagal teisinių santykių, iš kurių buvo kilęs ginčas, sritis.

Pirmą kartą ataskaitoje apžvelgiama specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl rūšinio teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų spręsti praktika. Šios „teisingumo“ kolegijos veiklos analizė leidžia teigti, kad formuojasi pakankamai aiškūs teisingumo atribojimo kriterijai. Manome, kad specialiosios teisėjų kolegijos nutarčių apžvalga, pateikiama šioje ataskaitoje, bus naudinga siekiant apsispręsti, į kokį teismą – bendrosios kompetencijos ar administracinį – konkrečiu atveju derėtų kreiptis, taip apskritai išvengiant galimo ginčo dėl teisingumo.

Ataskaitos pabaigoje pateikiama Lietuvos administraciniuose teismuose nagrinėtų bylų statistika. Žvelgiant į praėjusių metų statistikos duomenis, aiškiai matyti, kad bylų skaičius administraciniuose teismuose yra labai didelis. 2004 metais buvo paskirti du nauji Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai: Sigita Rudėnaitė ir Edvardas Sinkevičius. Manytume, kad ir keturiolikai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų, kurie ne tik nagrinėja individualias bylas, bet ir formuoja vieningą administracinių teismų praktiką, tenka iš tiesų didelis darbo krūvis.

Tikimės, kad ši metinė ataskaita ne tik prisidės prie administracinių teismų sistemos atvirumo visuomenei skatinimo, bet ir bus naudingas teisininkams praktikams, teisės studentams, besidomintiems administracinės teisės ir administracinio proceso problematika.

Pagarbiai,

Teismo Pirmininkas

Virgilijus Valančius

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo funkcijos ir struktūra

Lietuvai pasukus kontinentinės Europos valstybių įprastu keliu, įsteigus administracinius teismus, matyti, kad šie geba veiksmingiau atlikti valdymo institucijų kontrolės funkcijas.

Administracinių teismų paskirtis ir tikslai yra:

- užtikrinti, kad būtų įgyvendinama konstitucinė nuostata – valdžios įstaigos tarnauja žmonėms;
- spręsti ginčus tarp valstybės ir privataus asmens;
- priimamais sprendimais skatinti valdymo institucijų administracinių gebėjimų pažangą;
- nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas.

Administraciniai teismai taip pat kontroliuoja poįstatyminių, arba vykdomosios valdžios priimamų, norminių aktų teisėtumą. Šiuo požiūriu administracinių teismų kompetencija panaši į tą, kurią vykdo Konstitucinis Teismas. Privačiam asmeniui administracinis teismas – tai pirmiausia jo ir valdžios institucijų (pareigūnų) konfliktus sprendžianti institucija. Į administracinį teismą kreipiamasi tais atvejais, jei valdžios institucija ar pareigūnas, vykdydami jiems pavestas funkcijas arba neteisėtai jų nevykdydami, pažeidžia privataus asmens ar asmenų grupės teises. Jie atlieka ne tik konfliktų sprendimo, bet ir tam tikrą prevencinę funkciją – valdžios institucijos, žinodamos, kad jų veiksmus gali tikrinti teismas, yra priverstos „pasitempti“.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kaip aukščiausioji teisminė instancija administracinėse bylose, atlieka specifinį vaidmenį. Jis yra įpareigotas formuoti vieningą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Vykdydamas šią funkciją Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas:

- skelbia šio teismo plenarinės sesijos priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, trijų teisėjų kolegijų ir išplėstinių penkių teisėjų kolegijų priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma šio teismo teisėjų, taip pat visus sprendimus dėl norminių administracinių aktų teisėtumo. Į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenyje paskelbtuose sprendimuose, nutarimuose ir nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia teismai, valstybės

ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus;

- analizuoja administracinių teismų praktiką taikant įstatymus ir kitus teisės aktus ir teikia rekomendacinius išaiškinimus;
- gali konsultuoti administracinių teismų teisėjus įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais.

2004 metais buvo išleisti du naujo formato, patrauklesni ir gerokai patogesni skaitytojui Administracinių teismų praktikos biuleteniai. Šioje srityje nemažą darbą atlieka Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Teismų praktikos departamentas. Šis departamentas taip pat analizuoja Europos Bendrijų Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo, nacionalinių teismų praktikos tendencijas.

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 20 straipsnį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat yra:

- pirmoji ir galutinė instancija administracinėms byloms, įstatymų priskirtoms jo kompetencijai;
- apeliacinė instancija byloms dėl apygardų administracinių teismų sprendimų, nutarimų ir nutarčių;
- apeliacinė instancija administracinių teisės pažeidimų byloms;
- instancija, įstatymų nustatytais atvejais nagrinėjanti prašymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose administracinėse bylose, įskaitant administracinių teisės pažeidimų bylas.

Šiuo metu Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme dirba 14 teisėjų bei 36 personalo darbuotojai, iš jų 19 – teisinis personalas (teisėjų padėjėjai, Teismų praktikos departamento darbuotojai). Visi teisinio personalo nariai turi teisės magistro, vienas – socialinių mokslų srities teisės krypties daktaro laipsnį, penki darbuotojai šiuo metu studijuoja teisės krypties doktorantūroje. Socialinių mokslų srities teisės krypties daktaro laipsnį taip pat turi keturi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikla teisinio švietimo srityje

Šiandien dažnas Lietuvos pilietis nežino savo teisių, neturi pagrindinių žinių teisės klausimais, nėra susipažinęs su šalyje veikiančia teisine sistema. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į šią problemą, stengiasi prisidėti prie teisinio visuomenės švietimo. 2004 metais Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas lankėsi ne vienoje Lietuvos apskrityje, kur buvo organizuojami susitikimai su apskrities, savivaldos institucijų, verslo bei visuomenės atstovais. Susitikimų metu buvo skaitomos paskaitos, pristatoma Administracinių teismų veikla ir funkcijos, jų praktika bei tam tikrų bylų kategorijų apibendrinimai.

Daugiau nei prieš pusmetį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išleido informacinį lankstinuką „Ką vertėtų žinoti apie Lietuvos administracinius teismus?“.

Švietėjiško pobūdžio lankstinukas visuomenę supažindina su administracinių teismų veikla, kreipimosi į administracinius teismus tvarka, skundų rašymo pavyzdžiais, žyminiu mokesčiu. Jame pateikta informacija palengvina kreipimąsi į teismą, ypač tiems asmenims, kurie neturi galimybės pasinaudoti kvalifikuotų teisininkų paslaugomis. Tokį lankstinuką galima gauti bet kuriame Lietuvos administraciniame teisme, taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo internetinėje svetainėje.

Metų pradžioje LVAT, Jungtinių Tautų Vystymo Programa ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija rengė apskrito stalo diskusiją, kurioje dalyvavo Seimo, Vyriausybės, teismų, visuomeninių organizacijų atstovai bei teisės mokslininkai. Jos metu aptarta Lietuvos administracinės justicijos sistemos būklės tyrimo ataskaita, kurioje buvo aukštai įvertinta Lietuvos administracinių teismų sistema. Ataskaitos autorius, Jungtinių Tautų ekspertas Daniel Bilak teigė, kad Lietuvos administracinės justicijos reforma yra viena progresyviausių Rytų Europoje.

*Projektai, tarptautinis bendradarbiavimas, teisėjų ir teismo darbuotojų
kvalifikacijos kėlimas*

Nuolatinis administracinių teismų teisėjų ir teismų personalo kvalifikacijos kėlimo poreikis susijęs ne tik su naujų įstatymų priėmimu, bet ir su Lietuvos naryste Europos Sąjungoje. Neabejotina, kad tik nepriklausoma ir kvalifikuota teisminė valdžia gali sulaukti tarptautinių organizacijų, kurių narė yra Lietuva, užsienio investuotojų ir visuomenės pasitikėjimo.

Atsižvelgiant į tai, 2004 metais buvo skiriamas itin didelis dėmesys Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų ir teismo personalo (teisėjų padėjėjų, patarėjų, Teismų praktikos departamento darbuotojų) mokymui ir kvalifikacijos kėlimui. Teisme toliau formuojama biblioteka, teisėjai ir teismo darbuotojai skatinami dalyvauti konferencijose ir seminaruose tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Toliau palaikomi glaudūs ryšiai su Švedijos bei Suomijos administraciniais teismais. 2004 m. gegužę Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas bei Švedijos Aukščiausiasis Administracinis Teismas organizavo seminarą Europos Sąjungos teisės klausimams aptarti. Dalyvavo LVAT bei apygardų administracinių teismų teisėjai ir teismo personalas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai 2004 metų lapkričio 30–gruodžio 3 dienomis dalyvavo dalykinėse diskusijose su Švedijos administracinių teismų teisėjais. Aptarti svarbūs abiejų valstybių administracinės teisenos, įvairių sričių teisės taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai.

Du Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo darbuotojai 2004 metais stažavosi Švedijos Aukščiausiajame Administraciniame Teisme Stokholme.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas Virgilijus Valancius ir teisėjas Artūras Drigotas 2004 metų balandžio 18–21 dienomis dalyvavo kasmetiniame Estijos, Latvijos, Lietuvos, Švedijos ir Suomijos Konstitucinių Teismų, Aukščiausiųjų Teismų ir Aukščiausiųjų Administracinių Teismų seminare Helsinkyje. Seminarą rengė Suomijos Aukščiausiasis Administracinis Teismas bei Suomijos Aukščiausiasis Teismas.

Toliau palaikomi 2003 metais užmegzti ryšiai su Europos Bendrijų Teisingumo Teismu. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas Virgilijus Valančius 2004 metų spalio 12–14 dienomis dalyvavo Europos Bendrijų Teisingumo Teismo seminare „Nacionalinio teismo teisėjas – bendrijos teisės taikytojas“. 2004 metų lapkričio 7–10 dienomis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai Romanas Klišauskas, Sigita Rudėnaitė ir Algirdas Taminskas dalyvavo Europos Bendrijų Teisingumo Teismo organizuotame seminare „Europos Bendrijos aplinkosaugos teisė“.

2004 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kartu su Nyderlandų Tarptautinio teisinio bendradarbiavimo centru įgyvendino trumpalaikį PHARE dvynių projektą „Lietuvos administracinių teismų mokymo programos sukūrimas ir įgyvendinimas“. Pagal šį projektą buvo organizuoti šie seminarai administracinių teismų teisėjams ir teismų personalui: Europos Sąjungos teisės bendrieji klausimai (2004 m. kovo 15–17 d.), Europos Sąjungos mokesčių teisė (2004 m. balandžio 5–7 d.), Europos Sąjungos konkurencijos teisė (2004 m. balandžio 7–9 d.), Europos Sąjungos žemės ūkio teisė (2004 m. gegužės 31 d.–birželio 2 d.), Europos Sąjungos energetikos teisė (2004 m. birželio 2–4 d.). Seminarų medžiaga buvo išleista atskiru leidiniu, išplatintu administraciniams teismams.

Taip pat paminėtini šie seminarai ir konferencijos, kuriuose 2004 metais dalyvavo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai ir teismo personalas: Europos Teisės Akademijos (ERA) organizuoti seminarai „ES konkurencijos teisės dabartinės tendencijos“ (Portugalija, Lisabona), „Preliminarių nutarimų procedūra Europos Teisingumo Teisme“ (Vokietija, Trier’as), „Europos mokesčių teisė: įvadas ir tarptautiniai aspektai“ (Vokietija, Trier’as), Europos viešojo administravimo instituto organizuotas seminaras „Nacionalinių teisės sistemų sąveika elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo kontekste“ (Olandija, Maastrichtas), Lietuvos teisėjų mokymo centro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos organizuoti mokymai teisėjams ir kt.

Suprantama, kad teismo darbuotojų kvalifikacijai kelti ne mažiau reikšmingas yra tiesioginis bendravimas su kitų Europos valstybių administraciniais teismais. 2004 metų birželio mėnesį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tapo Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos nariu. Šios Asociacijos nariais gali tapti Europos Sąjungos valstybių narių teismai, kurie yra galutinės instancijos teismai administracinėse bylose, taip pat institucijos, atliekančios įstatymų leidėjo patariamąsias

funkcijas (Valstybės tarybos). Europos Bendrijų Teisingumo Teismas taip pat yra Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos narys⁸.

Pagrindinis Asociacijos tikslas yra skatinti jos narių apsikeitimą požiūriais ir patirtimi, susijusia su jų vykdomomis teisminėmis ar patariamosiomis funkcijomis, ypač kiek tai susiję su Europos Sąjungos teisės taikymu. Asociacija yra sukūrusi ir tvarko nacionalinių teismų, Asociacijos narių, sprendimų, susijusių su Europos Sąjungos teisės taikymu, duomenų bazes. Jas galima rasti Asociacijos internetiniame tinklalapyje adresu http://193.191.217.21/en/jurisprudence/jurisprudence_en.html. 2004 metais buvo sukurtas ir pradėjo veikti Asociacijos internetinis forumas, skirtas tiesiogiai apsikeisti nuomonėmis Europos Sąjungos teisės taikymo klausimais. Šis forumas yra uždaras ir prieinamas tik Asociacijos narių teisėjams bei teisiniam personalui.

Tarpininkaujant Europos Komisijai, Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijai, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kartu su Vokietijos Federaliniu Administraciniu Teismu organizavo keturių Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų mokomuosius vizitus į Vokietijos Federalinį Administracinį Teismą. 2004 metų spalio 4–10 dienomis Leipcige (Vokietija) stažavosi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai Birutė Janavičiūtė ir Edvardas Sinkevičius, 2004 metų lapkričio 1–7 dienomis – teisėjai Nijolė Piškinaitė ir Gintaras Goda.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat tapo Tarptautinės Aukščiausiųjų Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos (ISAJ) nariu stebėtoju. Tarptautinė Aukščiausiųjų Administracinių Jurisdikcijų Asociacija įkurta 1983 metais. Asociacijos tikraisiais nariais gali tapti tik valstybių aukščiausieji administraciniai teismai. Be Europos bendrijų Teisingumo Teismo, senųjų Europos Sąjungos valstybių narių teismų, Aukščiausiųjų Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos nariai yra Australijos, Kanados, Kipro, Brazilijos, Meksikos ir kitų valstybių aukščiausieji administraciniai teismai. Prieš tapdami tikraisiais nariais, teismai vienerius metus turi stebėtojo statusą⁹.

⁸ <http://193.191.217.21/home.html>

⁹ <http://www.iasaj.org>

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 metų praktikos apžvalga

TURINYS

<i>I. REIKŠMINGESNIŲ SPRENDIMŲ (NUTARČIŲ) APŽVALGA.....</i>	<i>14</i>
<i>I. 1. Bendrieji teisės principai ir administracinės teisės principai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje.....</i>	<i>14</i>
<i>I. 2. Mokėstiniai teisiniai santykiai.....</i>	<i>19</i>
<i>I. 3. Muitinės veiklos teisiniai santykiai.....</i>	<i>32</i>
<i>I. 4. Valstybės tarnybos teisiniai santykiai.....</i>	<i>33</i>
<i>I. 5. Socialinės apsaugos teisiniai santykiai.....</i>	<i>39</i>
<i>I. 6. Nuosavybės teisių atkūrimo ir aplinkos apsaugos teisiniai santykiai.....</i>	<i>41</i>
<i>II. KONSULTACIJOS.....</i>	<i>48</i>

I. Reikšmingesnių sprendimų (nutarčių) apžvalga

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – ir Vyriausiasis administracinis teismas, Teismas) formuodamas vieningą teismų praktiką per 2004 metus priėmė daug nutarčių ir sprendimų, kuriuose buvo patvirtinama, keičiama ar vystoma iki šiol buvusi administracinių teismų praktika, atsižvelgiant į pasikeitusį teisinį administracinių santykių reglamentavimą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas per praėjusius metus didelį dėmesį skyrė ir Europos Bendrijos teisei, Europos Bendrijų teismų praktikai. Toliau pateikiame pagal administracinių bylų kategorijas suskirstytą, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimų, reikšmingų vieningos teismų praktikos formavimui, apžvalgą.

I. 1. Bendrieji teisės principai ir administracinės teisės principai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas turi užtikrinti vieningos administracinių teismų praktikos formavimą, todėl labai svarbu, kaip šio Teismo praktikoje yra aiškinami bendrieji teisės principai. Kaip aukščiausioji teisminė instancija dėl ginčų viešojo ir vidaus administravimo srityje, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aktyviai taiko ir vysto administracinės teisės principus. Nuo narystės Europos Sąjungoje pradžios Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas remiasi ne tik nacionalinės teisės sistemoje taikomais teisės principais, bet ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikoje suformuluotais teisės principais. Pateiksime keletą bylų pavyzdžių, kuriose Teismas *inter alia* savo sprendimus grindė, taikė ar aiškino teisės principus.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A¹-362-2004** *Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* aiškino vieną iš viešojo administravimo principų – proporcingumo principą. Teismas nurodė: „Vienas iš viešojo administravimo principų, įtvirtintų tiek Viešojo administravimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 3 punkte, tiek ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo bei Lietuvos teismų jurisprudencijoje, yra **proporcingumas**. Šis principas, be kita ko, reiškia, kad administraciniame akte numatytas poveikio priemonių mastas bei griežtumas turi būti proporcingi administravimo tikslui. Šiuo požiūriu proporcingumą galima lyginti su protingumu. **Proporcingumas** taip pat reiškia, kad

tam tikrais atvejais pernelyg griežtas ir mechaniškas įstatymo taikymas gali iškreipti tuo įstatymu siekiamą tikslą ir reikšti piktnaudžiavimą administraciniais įgaliojimais. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas savo nuolatinėje praktikoje, analizuodamas *proporciumo* principo taikymą ribojant ūkinę veiklą, yra pabrėžęs, jog kiekvieno ribojimo teisėtumas priklauso nuo to, ar draudžiančios priemonės yra tinkamos ir būtinos teisės akto numatytiems tikslams pasiekti. Tada, kai reikia pasirinkti vieną iš kelių priemonių, išeitis turėtų būti mažiausiai komplikauta priemonė, o atsiradę nuostoliai negali būti neproporcingi pasiektiems tikslams (žr., pvz., *C-331/88 The Queen v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex p FEDESA and others*). Todėl ir taikant ribojimus subjektams, užimantiems monopolinę ar vyraujančią padėtį atitinkamose rinkose, negalima paneigti šio subjekto teisių, uždedant jam neproporcingus įpareigojimus ir nemotyvuojant tokių įpareigojimų taikymo. Atsižvelgiant į šiuos bendruosius administracinės teisės principus, turi būti aiškinami ir taikomi teisės aktai nagrinėjamoje byloje“.

Lietuvos vyriausiasis administracinis, be proporcingumo principo, šioje byloje aiškino ir kitus svarbius teisės principus. Teismas nurodė, kad „*būtinybė motyvuoti administracinius sprendimus* yra vienas iš esminių šiuolaikinės administracinės teisės principų. Pagal Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio 1 dalį individualus administracinis sprendimas turi būti pagrįstas nustatytais faktais ir teisės normomis. *Įstatymo viršenybės principas* draudžia viešojo administravimo subjektams viršyti savo įgaliojimus, t. y. veikti *ultra vires*, o kiekvieną administracinį sprendimą įpareigoja priimti laikantis įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos tvarkos“.

[Administracinė byla Nr. A¹-362-2004. *Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*. Bylų kategorija 9.6,1.3. 2004 m. vasario 20 d.]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika leidžia daryti išvadą, kad nė vienas iš teisės principų negali būti suabsoliutinamas, o yra būtina siekti protingos visų principų pusiausvyros.

Vienoje iš bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aiškino savivaldybės institucijų veiklos laisvės ir savarankiškumo principą. Šioje administracinėje byloje Teismas sprendė ginčą, kilusi po to, kai savivaldybė nustatė šalto vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainų nustatymo tvarką. Teismas nurodė: „*savivaldybės institucijų veiklos laisvės ir savarankiškumo*, kai jos, įgyvendindamos įstatymus, kitus teisės aktus ir įsipareigojimus bendruomenei, priima sprendimus, *principas*,

įtvirtintas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnio 4 punkte, negali būti taikomas besąlygiškai, neatsižvelgiant į kitus principus, kuriais grindžiama vietos savivalda, tarp jų ir to paties straipsnio 8 punkte numatytą **savivaldybės veiklos ir savivaldybės institucijų priimamų sprendimų teisėtumo principą**, reiškiantį, kad savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų veikla bei visais jų veiklos klausimais priimti sprendimai turi atitikti įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus. Visi įstatyme įtvirtinti vietos savivaldos principai turi būti derinami tarpusavyje, nė vienam iš jų nesuteikiant išankstinės prioritetinės galios“.

[Administracinė byla Nr. A²-333-2004. *Vyriausybės atstovas Šiaulių apskrityje v. Akmenės rajono savivaldybės taryba*. Bylų kategorija 27. 2004 m. kovo 23 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A¹-355-2004 *UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija* aiškino fiskalinio neutralumo principą, remdamasis Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika: „Prekių įsigijimo dokumentų turėjimo bei pačių prekių patekimo į civilinę apyvartą aplinkybių teisėtumo įtaka apmokestinimui PVM ir teisės į PVM atskaitą įgyvendinimui yra susijusi su **fiskalinio neutralumo principu**, kuris ne kartą buvo akcentuotas ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikoje. **Fiskalinio neutralumo principas** iš esmės reiškia, kad pagal bendrą taisyklę apmokestinant pridėtinės vertės mokesčiu neleidžiama daryti takoskyros tarp teisėtų ir neteisėtų sandorių bei teisėtų (teisėtai įsigytų ar sukurtų) ir neteisėtų (neteisėtai įsigytų ar sukurtų) prekių. Tačiau ši taisyklė netaikoma, kai prekės pasižymi atitinkamais požymiais, dėl kurių jų civilinė apyvarta valstybėse narėse yra absoliučiai draudžiama ir šios prekės jokia forma ir niekada negalės teisėtai dalyvauti civilinėje apyvartoje. Teisingumo Teismas byloje C-3/97 *Goodwin and Unstead* (Rec., 1998, p. I-3257) yra pažymėjęs, kad kiek tai susiję su apmokestinimu PVM, **fiskalinio neutralumo principas reiškia**, jog negali būti bendro skirstymo į teisėtus ir neteisėtus sandorius, išskyrus tada, kai dėl išskirtinių tam tikrų produktų savybių, nėra galimybės atsirasti bet kokiai konkurencijai tarp teisėto ir neteisėto ekonominių sektorių. Tuo tarpu jeigu atitinkamų prekių civilinė apyvarta nėra absoliučiai uždrausta, PVM požiūriu neteisėtai į civilinę apyvartą patekusios prekės turėtų būti traktuojamos kaip ir teisėtai į ją patekusios“.

Taip pat Teismas šioje byloje aiškino ir taikė sąžiningumo bei protingumo principus, nurodydamas: „**Sąžiningumas** yra bendrasis teisės principas, išreiškiantis elgesio matą, atitinkantį protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Sąžiningas subjektas yra toks, kuris veikia rūpestingai ir teisingai. **Sąžiningumas** reikalauja atidumo, rūpestingumo bei draudžia piktnaudžiauti teise. Pažymėtina, jog vertinant mokesčių mokėtojo sąžiningumą iš jo negali būti reikalaujama imtis

neprotingų priemonių sutarties partnerio veiklos teisėtumui nustatyti. **Protingumas** yra vienas iš bendrųjų teisės principų. Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnio 5 dalis įpareigoja teisumą, esant teisės spragai, vadovautis teisingumo ir protingumo kriterijais. Šiais kriterijais turi būti remiamasi vertinant visumą teisiškai reikšmingų aplinkybių, leidžiančių spręsti apie mokesčių mokėtojo sąžiningumą“.

[Administracinė byla Nr. A¹-355-2004. *UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 11.2; 11.3. 2004 m. spalio 27 d.]

Lietuvos administracinis teismas, nagrinėdamas bylą dėl žemės ūkio ministro įsakymo teisėtumo ir atitikties kitiems teisės aktams pasisakė ir dėl diskriminavimo draudimo principo. Teismas nurodė: „Civilinio kodekso 2.76 straipsnyje nustatyta: „Draudžiama teisės aktuose diskriminacijos tikslais nustatyti skirtingas teises, pareigas ar privilegijas pavieniams juridiniams asmenims“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad ši teisės norma išreiškia **bendrąjį diskriminavimo draudimo principą**, draudžiantį atskiriems juridiniams asmenims ar jų grupėms nustatyti skirtingas teises, pareigas ar privilegijas, jeigu toks nustatymas nėra objektyviai pateisinamas. Diskriminacija dėl priklausymo vienai ar kitai valstybei draudžiama ir EB Sutarties 12 straipsnio 1 dalyje, tačiau nurodytos tik tos sritys, kurios patenka į EB Sutarties reglamentavimo sferą. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas ne vienoje byloje yra pabrėžęs, kad diskriminacija yra tada, kai skirtingos nuostatos yra taikomos analogiškomis situacijoms arba kai ta pati nuostata taikoma esant skirtingoms situacijoms (žr., pvz., ETT bylą C-80/94 *Wielockx / Inspecteur der directe belastingen* (Rec. 1995, p. I-2493). Panašiai diskriminacija yra aiškinama ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas 2003 m. liepos 4 d. nutarime nurodė, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas apima ir diskriminacijos, ir privilegijų draudimą. **Diskriminacija** dažniausiai suprantama kaip teisių varžymas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų ar kitus požymius. Tačiau diskriminacija ar privilegijomis nelaikytinas toks diferencijuotas teisinis reglamentavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų“.

[Administracinė byla Nr. I¹-08-2004. *AB „Žemaitijos pienas“ v. Žemės ūkio ministerija*. Bylų kategorija 20.1. 2004 m. spalio 28 d.]

Paminėtina dar viena byla, kurioje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas plačiai rėmėsi administracinės teisės principais. Byloje buvo iškilęs klausimas dėl operatyvinės informacijos panaudojimo skiriant tarnybinę nuobaudą, jeigu ši informacija buvo gauta operatyvinių veiksmų metu darant slaptą telefoninių pokalbių įrašą (administracinė byla Nr. A³-750-2004 A. *Songaila v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*). Teismas šioje byloje nurodė, kad valstybės tarnyba turi būti grindžiama teisiniais principais, turi būti laikomasi teisės aktų reikalavimų, be to, turi būti užtikrinama, jog nebus pažeidžiamos ir asmenų teisės, įtvirtintos tiek nacionaliniuose teisės aktuose, tiek tarptautinėse sutartyse. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo: „Valstybės institucijos turi teisę apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą esant trims būtinoms sąlygoms: pirma, tai turi būti nustatyta įstatymo; antra, tai turi būti būtina demokratinėje visuomenėje; trečia, turi būti siekiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje nustatytų tikslų. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio garantijos, užtikrinančios asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą, yra taikomos dėl valstybės tarnautojų. Aiškinant Operatyvinės veiklos įstatymo taisykles turi būti besąlygiškai laikomasi **viešosios teisės principo**, nustatančio, kad asmens teises ribojančios teisės normos negali būti aiškinamos ir taikomos plečiamai. Esant teisinio reguliavimo neaiškumui ar neišbaigtumui, Operatyvinės veiklos įstatymo teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos žmogaus, o ne valstybės naudai“.

[Administracinė byla Nr. A³-750-2004. A. *Songaila v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*. Bylų kategorija: 19.4, 49. 2004 m. lapkričio 9 d.]

Teisėtumo principas, be kita ko, reikalauja, kad viešojo administravimo subjektai griežtai laikytųsi teisės normų reikalavimų ir veiktų neperžengdami kompetencijos ribų. Viešojo administravimo subjektams, priešingai nei privatiems asmenims, jų veikloje taikoma taisyklė – jiems leidžiama tik tai, kas numatyta įstatyme. Teisėtumo principas taip pat būtų pažeidžiamas, jei viešojo administravimo subjektai bandytų „išplėsti“ savo kompetencijos ribas ydingai aiškindami įgaliojimus jiems suteikiančių teisės aktų nuostatas.

Nagrinėdamas bylą dėl Vietinės rinkliavos už naudojimąsi nustatytais Kauno miesto vietomis automobiliams statyti nuostatų, patvirtintų Kauno miesto savivaldybės tarybos 2002 m. vasario 21 d. sprendimu, kai kurių punktų teisėtumo (administracinė byla Nr. A¹-933-04 E. A. *Žalnerauskas v. Kauno miesto savivaldybė*. Bylų kategorija 20.1. 2004 m. gruodžio 28 d.),

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas nesuteikia savivaldybės tarybai teisės vietinės rinkliavos nuostatuose numatyti atsakomybę (sankcijas) už Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo ar su juo susijusių teisės aktų pažeidimus. Vertinant, ar konkreti savivaldybės teisės akte numatyta įmoka gali būti pripažinta teisine sankcija, turi būti atsižvelgiama ne į tai, kaip konkreti įmoka yra įvardijama teisės akte, o į tai, kokia yra tikroji šios įmokos prigimtis. Su teisės normos pažeidimu susieta įmoka, kurios pagrindinė paskirtis – nubausti pažeidimą padariusį asmenį, laikytina turtinio pobūdžio sankcija (bauda). Nors ginčijamų Vietinės rinkliavos už naudojimąsi nustatytais Kauno miesto vietomis automobiliams statyti nuostatų 15.5 ir 15.6. punktuose numatytos įmokos buvo įvardytos kaip skirtingų dydžių rinkliava už automobilio stovėjimą, vienintelė sąlyga, kuriai esant jos buvo taikytos – Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo ir juo remiantis patvirtintų Vietinės rinkliavos nuostatų pažeidimas, pasireiškiantis vietinės rinkliavos už automobilio stovėjimą visišku ar daliniu nesumokėjimu. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad Vietinės rinkliavos už naudojimąsi nustatytais Kauno miesto vietomis automobiliams statyti nuostatų 15.5 bei 15.6 punktuose numatytos įmokos pagal savo prigimtį yra ne kas kita, kaip teisinės sankcijos asmeniui, pažeidusiam vietinės rinkliavos mokėjimo tvarką, o jas nustatydamas Kauno miesto savivaldybė viršijo Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymu jai priskirtą kompetenciją.

[Administracinė byla Nr. A¹-933-04 E. A. *Žalnerauskas v. Kauno miesto savivaldybė*. Bylų kategorija 20.1. 2004 m. gruodžio 28 d.]

I. 2. Mokestiniai teisiniai santykiai

2004 metais bene didžiausią įtaka Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos vystymosi tendencijoms mokesčių, mokestinių ginčų srityje turėjo naujojo Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo įsigaliojimas 2004 metų gegužės 1 dieną, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo, Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo, kitų teisės aktų pakeitimai bei tuo pat metu Lietuvoje pradėjusi galioti Europos Sąjungos teisė.

Pirmą kartą Vyriausiasis administracinis teismas naujojo Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (2004 m. balandžio 13 d. įstatymo redakcija) 69 straipsnio 2 dalies

nuostata, kad „*tais atvejais, kai mokesčių mokėtojas, informindamas apskaitos dokumentus ir pateikdamas mokesčio deklaraciją, suklysta, taip pat kitais atvejais, kai mokesčio mokėtojo veikla neatitinka formalių teisės aktų reikalavimų, tačiau jos turinys atitinka aplinkybes, su kuriomis mokesčių įstatymai sieja apmokestinimą, mokestis apskaičiuojamas taikant minėtų mokesčių įstatymų atitinkamas nuostata*”, vadovavosi nagrinėdamas administracinę bylą **Nr. A⁸-710-2004 UAB „Derema“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija**. 2004 m. rugpjūčio 27 d. Vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo šią bylą ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (1998 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) 64 straipsnio 9 dalies 2 punktu bei pirmiau minėtomis Mokesčių administravimo įstatymo normomis, konstatavo, kad formalūs trūkumai apskaitos dokumente, suteikiančiame teisę į pridėtinės vertės mokesčio atskaitą, nešalina pačios teisės į atskaitą, kai atliktos operacijos turinys tokią teisę suteikia.

Administracinėje byloje **Nr. A⁸-710-2004 UAB „Derema“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija** Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl teisės į PVM atskaitą atsiradimo (šiuo atveju – realizavus importuotus automobilius). Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 57 straipsnyje ir 58 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintomis taisyklėmis išskyrė mokesčio mokėtojo teisės į pridėtinės vertės mokesčio atskaitą atsiradimo sąlygas. Šias sąlygas Teismas suformulavo taip:

pirma, pridėtinės vertės mokesčio mokėtojas turi prekę įsigyti ir už ją sumokėti pirkimo arba importo pridėtinės vertės mokesčių;

antra, ši prekė turi būti panaudojama tolimesniam jos pridėtinės vertės mokesčiu apmokestinamam tiekimui, t. y. prekė turi būti realizuojama.

Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas teisės į pridėtinės vertės mokesčio atskaitą atsiradimą sieja su elgesio modeliu, kurį supaprastinus galima įvardyti kaip reikalavimą atlikti prekės įsigijimo ir realizavimo veiksmus. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 62 straipsnio 2 dalies 3 punkte išvardyti atvejai, kada teisės į pridėtinės vertės mokesčio atskaitą neatsiranda, būtent: kai lengvasis automobilis nėra įsigytas perparduoti, automobilių nuomos paslaugoms teikti, keleivių vežimo už atlygį bei vairavimo paslaugoms teikti. Iš šios teisės normos matyti, kad joje nustatytos sąlygos, šalinančios teisės į pridėtinės vertės mokesčio atskaitą atsiradimą, t. y. nors ir yra aplinkybės, susijusios su prekės – lengvojo automobilio įsigijimu, tačiau ši prekė nėra toliau realizuojama ar su šia preke nėra teikiamos paslaugos, apmokestinamos PVM. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 62 straipsnio 2 dalies 3 punkte, kaip ir to paties įstatymo 57 straipsnyje ir 58 straipsnio 1 dalies 1 punkte, teisės į pridėtinės vertės

mokesčio atskaitą atsiradimas siejamas su reikalavimu lengvąjį automobilį, kaip ir bet kurią kitą prekę, realizuoti.

[Administracinė byla Nr. A⁸-710-2004. UAB „Derema“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylų kategorija 11.3, 65.1. 2004 m. rugpjūčio 27 d.].

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad 2004 m. keitėsi ir vystėsi anksčiau susiformavusi Teismo praktika, susijusi su buhalterinės apskaitos dokumentų ir jų formaliųjų trūkumų vertinimu.

Teismų praktikos raidai pridėtinės vertės mokesčio srityje itin reikšminga Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. priimta nutartis administracinėje byloje UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija (bylos Nr. A¹-355-2004). Joje buvo išskirtos teisės į PVM atskaitą atsiradimo prielaidos, šios teisės įgyvendinimo sąlygos, pabrėžtas mokesčio mokėtojo „sąžiningo elgesio“ reikalavimas bei tikrojo ūkinės operacijos turinio viršenybė dėl šio turinio įforminimo buhalterinės apskaitos dokumentuose.

Šioje nutartyje Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad „faktiniai santykiai, iš kurių kilo byloje Nr. A¹-355-2004 UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija nagrinėjamas ginčas, susiklostė 2000 m. sausio 1 d.–2002 m. birželio 1 d. Tuo laikotarpiu apmokestinimą pridėtinės vertės mokesčiu reglamentavo 1993 m. gruodžio 22 d. priimtas Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, kurio 18 straipsnio 1 dalyje (1998 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. VIII-843 redakcija) numatyta: „Atskaityti kitiems PVM mokėtojams priklausančias sumokėti mokesčio sumas galima tik tuo atveju, kai jos išskirtos juridinę galią turinčiuose PVM sąskaitose–faktūrose arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytais atvejais kituose juridinę galią turinčiuose apskaitos dokumentuose“.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija, norėdama tinkamai atskleisti šios nuostatos prasmę, analizavo visą pridėtinės vertės mokesčio sistemos esmę bei mokesčio atskaitos vietą šioje sistemoje. „Pagal Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (toliau – Įstatymo) 1 straipsnį PVM objektu yra laikoma prekių gamybos, atliekamų darbų ir teikiamų paslaugų procese sukurta ir realizuota pridėtinė vertė bei importuojamos prekės. Taigi ūkinės veiklos metu sukūrus pridėtinę vertę, ši vertė laikoma objektu, kuris apmokestinamas taikant Įstatymo nustatyto dydžio tarifą. Pridėtinės vertės mokesčio sistemos esmę atskleidžia Europos Bendrijos 1967 m. balandžio 11 d. pirmoji Tarybos direktyva dėl valstybių narių teisės aktų, reglamentuojančių apyvartos mokesčius, suderinimo 67/227/EEB (CELEX nr. 31967L0227).“

Nors ši direktyva negaliojo Lietuvoje ginčo teisinių santykių atsiradimo metu, tačiau ja remtasi aiškinant teisę kaip antriniu šaltiniu, padedančiu suvokti nacionalinio teisinio reglamentavimo prasmę.

Įvertinusi nacionalinės ir Europos Sąjungos teisės normas bei šiuo klausimu aktualią Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktiką, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija konstatavo, kad pagal bendrą taisyklę teisė į PVM atskaitą yra vienas iš esminių pridėtinės vertės mokesčio sistemos elementų, kuri paprastai negali būti ribojama. Tačiau teisės į PVM atskaitą ribojimą reikia skirti nuo mokesčių administratoriaus ir kitų mokestinių ginčų nagrinėjimo procese dalyvaujančių institucijų atliekamo tikrinimo, siejamo su atitinkamo ūkio subjekto teisės į PVM atskaitą sąlygų buvimu. Šios sąlygos arba yra tiesiogiai įtvirtintos PVM įstatyme, arba tiesiogiai išplaukia iš pridėtinės vertės mokesčio sistemos esmės.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas jau ne kartą buvo akcentavęs, kad prielaida teisei į PVM atskaitą atsirasti yra šių veiksmų atlikimas: pirma, PVM mokėtojas turi prekę įsigyti ir sumokėti už ją prekės pardavėjui atitinkamą PVM sumą (pirkimo PVM); antra, sukūręs su šia preke pridėtinę vertę, prekę turi realizuoti (2003 m. spalio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸-953-2003, P. *Turkaus II „Ažuolas“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Administracinių teismų praktika* 4, p. 118). Prielaida teisei į PVM atskaitą atsirasti yra mokesčio mokėtojo atlikti prekės įsigijimo ir su šia preke sukurtos pridėtinės vertės realizavimo veiksmai. Mokesčių mokėtojas turi įsigyti prekę ar paslaugą ir ją panaudoti PVM apmokestinamoms prekėms gaminti ar paslaugoms teikti. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija taip pat pažymėjo, kad prekės ar paslaugos įsigijimas ir jos panaudojimas PVM apmokestinamoms prekėms gaminti ar paslaugoms teikti turi būti realus, t. y. tokie veiksmai turi būti atlikti iš tiesų, o ne vien užfiksuoti buhalterinės apskaitos dokumentuose.

PVM įstatymo 18 straipsnyje įtvirtintas reikalavimas, kad kitiems PVM mokėtojams priklausančių sumokėti mokesčių sumų atskaitymas galimas tik tuo atveju, kai šios sumos išskirtos juridinę galią turinčiose PVM sąskaitose–faktūrose arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytais atvejais kituose juridinę galią turinčiuose apskaitos dokumentuose. Plenarinė sesija, išnagrinėjusi įstatymuose įtvirtintus reikalavimus, konstatavo, kad įstatymo reikalavimus atitinkančios PVM sąskaitos–faktūros buvimas laikytinas teisės į PVM atskaitą tinkamo įgyvendinimo sąlyga. Vis dėlto vien sąskaitos–faktūros buvimas pats savaime dar nepatvirtina teisės į PVM atskaitą buvimu. Ši teisė, be kitų aplinkybių, gali būti įgyvendinta tik egzistuojant minėtų elementų visumai – teisės į PVM atskaitą prielaidai ir šios teisės tinkamo įgyvendinimo sąlygai, iš kurių neabejotinai pirmenybė yra teiktina pirmajai, atspindinčiai pačią PVM sistemos esmę. Taigi:

– aplinkybė, kad mokesčio mokėtojas turi įstatymo reikalaujamus formaliuosius rekvizitus turinčią PVM sąskaitą–faktūrą, dar pati savaime nepagrindžia jo teisės į PVM atskaitą, jeigu turimų įrodymų visuma leidžia teigti, jog ūkinė operacija neįvyko arba jos turinys yra ne toks, koks pavaizduotas buhalterinės apskaitos dokumentuose;

– aplinkybė, kad mokesčio mokėtojo turimoje PVM sąskaitoje–faktūroje nėra nurodyti ar neteisingai nurodyti visi formalieji rekvizitai dar pati savaime nepaneigia teisės į PVM atskaitą, jeigu įrodymų visuma leidžia teigti, jog įvyko būtent tokio turinio ūkinė operacija, kuri atsispindi buhalterinės apskaitos dokumentuose.

Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija, „PVM įstatymo 18 straipsnio 1 dalies nuostata „juridinę galią turinčiose PVM sąskaitos–faktūrose“ vertintina kaip nusakanti formaliųjų PVM sąskaitų–faktūrų rekvizitų buvimą ir šių rekvizitų atitiktį tikrosioms ūkinės operacijos vykdymo aplinkybėms. Nustačius, kad PVM sąskaita–faktūra negali būti laikoma patvirtinančia atitinkamo turinio ūkinės operacijos buvimą, ji laikytina neturinčia juridinės galios“. Išanalizavusi PVM sistemos veikimo mechanizmą, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija padarė išvadą, kad realus ūkinės operacijos atlikimas ir šios operacijos turinį leidžiantis nustatyti įforminimas buhalterinės apskaitos dokumentais yra teisiškai reikšmingos aplinkybės, leidžiančios teigti, jog pirkėjas turi teisę į PVM atskaitą. Pardavėjui sumokėjus PVM už realiai įvykusį prekių ar paslaugų teikimą, pirkėjo teisė jį atskaityti tampa absoliuti ir negali būti paneigta remiantis ūkinės operacijos įforminimo trūkumais. Teigiant priešingai, būtų iškreipta apmokestinimo PVM esmė bei paneigtas dvigubo apmokestinimo draudimo principas: pardavėjui sumokėjus PVM, o pirkėjui neleidžiant jo atskaityti, parduotos prekes (suteiktos paslaugos) PVM galbūt būtų apmokestinamos du ar daugiau kartų.

Byloje *UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija* mokesčių administratorius siekė paneigti pareiškėjo teisę į PVM atskaitą, be kita ko, nurodydamas, kad prekių, kaip PVM objekto, pareiškėjas iš savo kontrahentų nebuvo įsigijęs. Tokią išvadą mokesčių administratorius darė iš esmės remdamasis teiginiu, kad ankstesnės civilinės apyvartos stadijose prekių įsigijimas nebuvo patvirtintas buhalterinės apskaitos dokumentais. Mokesčių administratorius taip pat nurodė, kad pareiškėjo kontrahentai buhalterinės apskaitos dokumentus išrašinėjo vien tam, kad pareiškėjas pateisintų neteisėtai iškirto neįtraukto į apskaitą miško sandorį bei užvaldytų iš biudžeto pridėtinės vertės mokesťį.

Prekių įsigijimo dokumentų turėjimo bei pačių prekių patekimo į civilinę apyvartą aplinkybių teisėtumo įtaka apmokestinimui PVM ir teisės į PVM atskaitą įgyvendinimui yra susijusi su fiskalinio neutralumo principu, kuris ne kartą buvo akcentuotas ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikoje. Fiskalinio neutralumo principas iš esmės reiškia, kad pagal bendrą taisyklę

apmokestinant pridėtinės vertės mokesčiu neleidžiama daryti takoskyros tarp teisėtų ir neteisėtų sandorių bei teisėtų (teisėtai įsigytų ar sukurtų) ir neteisėtų (neteisėtai įsigytų ar sukurtų) prekių. Tačiau ši taisyklė netaikoma, kai prekės pasižymi atitinkamais požymiais, dėl kurių jų civilinė apyvarta valstybėse narėse yra absoliučiai draudžiama ir šios prekės jokia forma ir niekada negalės teisėtai dalyvauti civilinėje apyvartoje.

Taigi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija paneigė mokesčių administratoriaus argumentą, kad neteisėtai civilinėje apyvartoje esančios prekės negali tapti PVM objektu Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo prasme. „Aplinkybė, kad prekė yra galbūt neteisėtai patekusi į civilinę apyvartą (pvz., kontrabanda atgabentos prekės, neteisėtai iškirstas miškas ir pan.) nedaro įtakos šios prekės vertinimui mokesčine prasme. Mokesčių administratorius, norėdamas paneigti teisę į PVM atskaitą, turi įrodyti ne tai, kad prekių ankstesnė apyvarta nėra patvirtinta buhalterinės apskaitos dokumentais, ir ne tai, kad prekė yra neteisėtai patekusi į rinką, bet tai, kad nebuvo realaus prekių ar paslaugų teikimo kaip PVM objekto, t. y. parduodant prekes ar teikiant paslaugas nebuvo sukurta pridėtinė vertė, kartu nėra minėtos teisės į PVM atskaitą atsiradimo prielaidos. Aplinkybės, kad prekės neturi buhalterinės apskaitos dokumentų, gali būti reikšmingos kaip netiesioginiai įrodymai įrodinėjant aplinkybes, jog prekių apskritai nėra ir jos nebuvo patiektos. Tačiau realus prekių buvimas ar nebuvimas turėtų būti nustatomas atsižvelgiant į aplinkybių visumą, o ne vien į buhalterinės apskaitos dokumentų buvimą arba nebuvimą“.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija taip pat pažymėjo, kad negalima teigti, jog aplinkybės, susijusios su neteisėta pardavėjo veikla jokiais atvejais nedaro įtakos pirkėjo teisei į PVM atskaitą. Tačiau ir šiuo atveju, remiantis fiskalinio neutralumo principu, teisiškai reikšmingas yra būtent pardavėjo veiklos teisėtumas ar neteisėtumas mokesčine prasme, o ne prekių, kaip civilinės apyvartos objekto, patekimo į rinką neteisėtumas. Neteisėtas prekių patekimas į rinką gali būti įvertintas kitų teisės šakų, pavyzdžiui, baudžiamosios, civilinės, o ne mokesčių teisės normomis. Mokesčių teisės normos, tarp jų ir Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo normos, reglamentuojančios PVM atskaitą, yra skirtos reglamentuoti subjektų, kurie yra mokesčių mokėtojai, veiklą, vienodomis su kitais mokesčių mokėtojais sąlygomis.

„Mokesčių mokėtojas, įsigydamas prekes ar paslaugas ir žinodamas ar turėdamas galimybę žinoti, jog pardavėjas už tokia ūkine operacija sukurtą pridėtinę vertę nesumokės pridėtinės vertės mokesčio, elgiasi nesąžiningai, todėl toks mokesčių mokėtojas neįgyja teisės į PVM atskaitą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokesčio mokėtojo žinojimas arba turėjimas galimybės žinoti apima ne visą kitos sandorio šalies ūkinę veiklą, o tik tą jos dalį, kurioje dalyvavo į PVM atskaitą pretenduojantis subjektas. Dėl to kitos sandorio šalies padaryti mokesčių įstatymų pažeidimai, kurie

tiesiogiai nėra susiję su mokesčio mokėtojo vykdoma ūkine operacija, paprastai neturi įtakos mokesčio mokėtojo sąžiningumui“.

Vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos nuomone, „siekiant nustatyti, ar mokesčių mokėtojas žinojo arba turėjo galimybę žinoti apie neteisėtą kontrahento veiklą, susijusią su konkrečia ūkine operacija, reikia vertinti visumą bylos aplinkybių, tokių kaip šalių tarpusavio santykių pobūdis, jų tęstinumas, elgsena prieš sandorio sudarymą, jo sudarymo ir vykdymo metu, mokesčių mokėtojo atlikti veiksmai, siekiant įsitikinti kitos sandorio šalies veiklos teisėtumu, įsigyjamų prekių ar paslaugų kaina ir kt. Pažymėtina, kad vertinant mokesčių mokėtojo sąžiningumą iš jo negali būti reikalaujama imtis neprotingų priemonių sutarties partnerio veiklos teisėtumui nustatyti.

Įrodyti mokesčių mokėtojo sutarties partnerio veiklos neteisėtumą, susijusį su konkrečia operacija, turi mokesčių administratorius. Dažniausiai ši aplinkybė įrodoma nustačius, kad už konkrečia ūkine operacija sukurtą pridėtinę vertę nėra sumokėtas pridėtinės vertės mokestis. Teisė į PVM atskaitą gali būti paneigta tik nustačius juridinių faktų visumą, t. y. aplinkybę, kad konkrečios ūkinės operacijos dalyvis atliko mokesčių įstatymų pažeidimus, susijusius su šia ūkine operacija (už konkrečia ūkine operacija sukurtą pridėtinę vertę nesumokėjo PVM), bei aplinkybę, kad į PVM atskaitą pretenduojantis mokesčių mokėtojas apie savo sutarties partnerio veiklos neteisėtumą žinojo arba turėjo galimybę žinoti. Ir priešingai, jei prekių ar paslaugų pirkėjas nežinojo ir neturėjo galimybės žinoti, kad pardavėjas nesumokės pardavimo PVM, jo, kaip sąžiningo mokesčių mokėtojo, teisė į PVM atskaitą išlieka. Jei mokesčių mokėtojas dalyvaudamas ūkinėje operacijoje elgiasi nesąžiningai, t. y. žino ar atsižvelgiant į teisiškai reikšmingas aplinkybes turi galimybę žinoti, kad pardavimo PVM nėra sumokėtas ar nebus sumokėtas, jis teisę į PVM atskaitą praranda. Siekiant paneigti ūkio subjekto teisę į PVM atskaitą dėl šio subjekto nesąžiningumo, mokesčių administratorius, tikrindamas mokesčių mokėtojo PVM apskaičiavimo ir sumokėjimo teisingumą bei sprenddamas dėl mokesčių mokėtojo teisės atskaityti konkretaus dydžio PVM, pirmiausia privalo iširti, ar šį PVM sumokėjo pardavėjas. Kartu mokesčių administratorius turi pateikti įrodymus, keliančius abejonių mokesčių mokėtojo sąžiningumu. Tokiu atveju įrodyti, kad apie kontrahento veiklos neteisėtumą nežinojo arba neturėjo galimybės žinoti, turi pats į PVM atskaitą pretenduojantis mokesčių mokėtojas (Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 4 dalis). Šie įrodymai vertinami visų bylos aplinkybių kontekste (Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 6 dalis)“.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad mokesčių mokėtojo žinojimas ir galėjimas žinoti apie kitos sandorio šalies neteisėtą veiklą yra

teisiškai reikšmingas tik kalbant apie teisės į PVM atskaitą įgyvendinimą ir neturi įtakos sprendžiant, ar pripažinti sąnaudomis juridinio asmens išlaidas, apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną pagal Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymo 5 straipsnio 2 dalį. Nustačius, kad ūkinė operacija yra tikrai įvykusi, t. y. mokesčių mokėtojas patyrė išlaidas, o šios operacijos turinys yra patvirtintas juridinę galią turinčiais dokumentais, mokesčių mokėtojo patirtos išlaidos mažina mokesčio mokėtojo apmokestinamąjį pelną nepriklausomai nuo to, pridėtinės vertės mokestį sumokėjo prekių pardavėjas ar paslaugų teikėjas.

[Administracinė byla Nr. A¹-355-2004. UAB „*Tauja*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 11.2; 11.3. 2004 m. spalio 27 d.].

Ūkinės operacijos turinio viršenybės prieš tinkamo jos įforminimo buhalterinės apskaitos dokumentuose formą principą Teismas plėtojo ir ne vienoje vėlesnėje savo nutartyje. Pavyzdžiui, 2004 m. lapkričio 16 d. nutartyje (administracinė byla Nr. A¹¹-937-2004 UAB „*Vara*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad „PVM sąskaita–faktūra, kaip ūkinės operacijos buvimo faktą ir šios operacijos aplinkybes patvirtinantis buhalterinės apskaitos dokumentas, negali turėti kitos, atskirtos nuo pačios ūkinės operacijos ir kartu absoliučiai savarankiškos, reikšmės. Tai reiškia, kad jeigu PVM sąskaitoje–faktūroje nurodyta ūkinė operacija realiai įvyko ir įvyko tokiomis aplinkybėmis, kurios joje atspindėtos, tai sąskaitoje–faktūroje nustatyti atskirų rekvizitų netikslumai (jei jie nekeičia ūkinės operacijos esmės), negali būti pripažinti pakankamu pagrindu panaikinti mokesčio mokėtojo teisę į pirkimo PVM atskaitą“.

[Administracinė byla Nr. A¹¹-937-2004. UAB „*Vara*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 11.3. 2004 m. lapkričio 16 d.].

Antra vertus, pirmiau minėtoje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. nutartyje išskirta ir kita svarbi prielaida teisei į PVM atskaitą įgyvendinti. Tai – reikalavimas mokesčių mokėtojui elgtis sąžiningai.

2004 m. lapkričio 12 d. išnagrinėjusi administracinę bylą (administracinė byla Nr. A²-655-2004 UAB „*Autokras*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*) išplėstinė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad „realus ūkinės operacijos įvykimas yra tik viena iš sąlygų teisei į PVM atskaitą atsirasti. Vertinant mokesčių mokėtojo teisę į PVM atskaitą, būtina nustatyti, ar ūkinė operacija realiai įvyko, ar mokesčių mokėtojo ūkinis

partneris, iš kurio įgyta prekė, veikė neteisėtai (nesumokėjo PVM) bei ar mokesčių mokėtojas, atlikdamas ūkinę operaciją, buvo nesąžiningas“.

[Administracinė byla Nr. A²-655-2004. UAB „Autokras“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylų kategorija 11.3; 11.6. 2004 m. lapkričio 12 d.]

Vadovaujantis minėtoje plenarinės sesijos nutartyje nustatytais teisės aiškinimo taisyklėmis, šiuo teisės į PVM atskaitą įgyvendinimo aspektu svarbu tai, kad:

- mokesčių mokėtojas elgiasi nesąžiningai, jei jis, įsigydamas prekes ar paslaugas, žino ar turi galimybę žinoti, jog pardavėjas už tokia ūkine operacija sukurtą pridėtinę vertę nesumokės pridėtinės vertės mokesčio – tokiu atveju jis *neįgys teisės į PVM atskaitą*;
- mokesčio mokėtojo *žinojimas* arba *turėjimas galimybės žinoti* apima ne visą kitos sandorio šalies ūkinę veiklą, o tik tą jos dalį, kurioje dalyvavo į PVM atskaitą pretenduojantis subjektas;
- tai apima ir ankstesnes prekių civilinės apyvartos stadijas: jeigu į PVM atskaitą pretenduojantis mokesčių mokėtojas žinojo ar turėjo galimybę žinoti, jog ankstesnėje jo įsigytos prekės apyvartos grandinėje buvo nesumokėti su šios prekės apyvarta susiję mokesčiai, jis laikytinas nesąžiningu;
- įrodyti mokesčių mokėtojo sutarties partnerio veiklos neteisėtumą, susijusį su konkrečia operacija, bei pateikti įrodymų, leidžiančių abejoti į PVM atskaitą pretenduojančio mokesčių mokėtojo sąžiningumu, turi mokesčių administratorius;
- jeigu pretenduojantis į PVM atskaitą mokesčių mokėtojas teigia, kad nežinojo arba neturėjo galimybės žinoti apie kontrahento veiklos neteisėtumą, šias aplinkybes jis turi įrodyti pats;
- vertinant mokesčių mokėtojo sąžiningumą iš jo negali būti reikalaujama imtis neprotingų priemonių sutarties partnerio veiklos teisėtumui nustatyti.

Sprendžiant klausimą dėl mokesčių mokėtojo sąžiningumo, kiekvienu atveju yra vertinama visuma bylos aplinkybių, pavyzdžiui, šalių tarpusavio santykių pobūdis, jų tęstinumas, elgsena prieš sandorio sudarymą, jo sudarymo ir vykdymo metu, mokesčių mokėtojo atlikti veiksmai, siekiant įsitikinti kitos sandorio šalies veiklos teisėtumu, įsigyjamų prekių ar paslaugų kaina ir kt.

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat pasisakė dėl atvejų, kada nėra atskaitomas į apskaitą įtrauktas pridėtinės vertės mokestis. Anot Teismo, Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (2002 m. kovo 5 d. įstatymo Nr. IX-751 redakcija) 19 straipsnyje nustatyti atvejai, kada įtrauktas į apskaitą pridėtinės vertės mokestis iš apskaičiuotos PVM sumos neatskaitomas. Vienas iš tokių atvejų – PVM už prekes ir paslaugas, panaudotas dovanoms, reprezentacijai, įvairioms pramogoms.

Teismas nurodė, kad „įvairūs daiktai, įteikti kaip prizai organizuotų akcijų ir žaidimų laimėtojams, negali būti traktuojami kaip prekės, panaudotos reprezentacijai, nes tiek pagal galiojusio Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymo (1990 m. liepos 31 d. įstatymo Nr. I-442 redakcija) 5 straipsnio 12 punktą, tiek pagal galiojančio Pelno mokesčio įstatymo (2001 m. gruodžio 20 d. įstatymo Nr. IX-675 redakcija) 22 straipsnio 2 dalį reprezentacinėmis sąnaudomis laikomos lėšos, kurias ūkio subjektas skiria naujiems verslo ryšiams su kitais subjektais sukurti arba esamiems ryšiams pagerinti, kurios patiriamos konkrečių asmenų naudai. Įvertinus tai, kad Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas nepateikia reprezentacinių sąnaudų sąvokos, o Pelno mokesčio įstatymo bei galiojusio Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymo normos taip pat kaip Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo normos yra mokesčių teisės dalis, reprezentacinės sąnaudos taikant Pridėtinės vertės mokesčio įstatymą aiškintinos taip pat, kaip ir Pelno mokesčio įstatyme bei galiojusiame Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatyme“.

[Administracinė byla Nr. A⁶-281–2004. AB „Kraft Foods Lietuva“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylų kategorija 11.3. 2004 m. balandžio 26 d.]

Kitas mokesčių srityje aktualus klausimas, kurį 2004 metais ne kartą nagrinėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, yra netiesioginis mokesčių bazės nustatymas. Dar 2004 metų pradžioje, 2004 m. sausio 29 d. Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė kolegija, išnagrinėjusi administracinę bylą **Nr. A⁷-60-2004 UAB „Akmenės transportas“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija**, savo nutartyje pažymėjo, kad „kai patikrinimo metu iškyla pagrįstų abejonių, ar juridinę galią turintys dokumentai atspindi tikrąjį įvykdytų ūkinių operacijų turinį, mokesčių administratorius privalo mokesčių bazę nustatyti netiesiogiai pasirinkęs mokesčio bazės nustatymo metodus, patvirtintus Vyriausybės, o ne taikyti Civiliniame kodekse įtvirtintas sandorių negaliojimo taisykles. Veikdamas priešingai, mokesčių administratorius pažeidžia teisės taikymo mokestiniams santykiams reguliuoti taisykles“.

[Administracinė byla Nr. A⁷-60-2004. UAB „Akmenės transportas“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylą kategorija 11.2. 2004 m. sausio 29 d.]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, susijusi su mokesčių bazės netiesioginiu nustatymu, plėtotą 2004 m. liepos 2 d. nutartyje administracinėje byloje **Nr. A⁸-396-2004 UAB „Badžis“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija.**

Išnagrinėjęs šią bylą, Teismas nurodė, kad „*įstatymų nustatyta tvarka konstatavus, jog bent dalis <...> mokesčio mokėtojo atliktų ūkinių operacijų neatspindi tikrojo jų turinio, įrodymų pakankamumo prasme tai gali sudaryti prielaidas bei pagrindą mokesčio bazę nustatyti netiesiogiai ir dėl likusių analogiškų ūkinių operacijų atžvilgiu*“. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad ši taisyklė nėra pagrindas mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodus taikyti neribotai, neatsižvelgiant į atliktų ūkinių operacijų pobūdį, jų skaičių, laikotarpį, per kurį jos buvo atliktos, ir kitas teisiškai reikšmingas aplinkybes. Teisėjų kolegija nurodė, kad, **pirma**, „siekiant mokesčio bazę nustatyti netiesiogiai, mokesčio administratorius privalo patikrinti pakankamą mokesčio mokėtojo atliktų ūkinių operacijų skaičių, kuris atsižvelgiant į visas aplinkybes duotų pakankamą pagrindą teigti, jog mokesčių bazės negalima nustatyti tiesiogiai ir likusių ūkinių operacijų atžvilgiu“. Tokiais atvejais yra pagrindas taikyti netiesioginius mokesčio bazės nustatymo metodus, nes mokesčių mokėtojas į mokesčio deklaraciją įrašo neteisingus duomenis, buhalterinės apskaitos dokumentai neatspindi tikrojo įvykdytų ūkinių operacijų turinio ir kt. Šių įrodymų pagrindu turi būti konstatuojama, kad per tam tikrą laikotarpį atliktų vienu ūkinių operacijų vertinimas gali reprezentuoti kitas ūkines operacijas.

Antra, anot bylą nagrinėjusios teisėjų kolegijos, mokesčio bazė netiesiogiai gali būti nustatoma tik analogiškoms ūkinėms operacijoms, kurias sieja bendras požymis – atliekamų operacijų sistemiškumas.

Trečia, Teismas nurodė, kad „siekiant mokesčio bazę nustatyti netiesiogiai, svarbu įsitikinti, kad laikotarpiu, kuriuo apskaičiuojama mokesčio bazė, nepakito situacija rinkoje, infliacijos lygis, taip pat nepasikeitė mokesčio mokėtojo veiklos pobūdis (pvz., neišaugo ar nesumažėjo pardavimų apimtys, iš esmės nepasikeitė prekių ar paslaugų asortimentas ir kt.). Taigi laikotarpis, už kurį siekiama netiesiogiai apskaičiuoti mokesčio bazę, turi būti santykinai apibrėžtas atsižvelgiant į minėtas ir kitas teisiškai reikšmingas aplinkybes“.

Ketvirta, „tiek atitinkamų mokesčio administratoriaus patikrintų konkrečių ūkinių operacijų rezultatas, tiek per atitinkamą laikotarpį atliktų ūkinių operacijų visumos rezultatas turi rodyti, kad mokesčio mokėtojo atlikti veiksmai akivaizdžiai prieštarauja ekonominei logikai, paprastai pasireiškiančiai pelno siekimu“. Tik nustačius minėtų aplinkybių visumą, taip pat

konkrečioje byloje įvertinus kitas teisiškai reikšmingas aplinkybes, galima konstatuoti, kad mokesčio mokėtojo elgesys leidžia jam mokesčio bazę nustatyti netiesiogiai. Teismas taip pat pabrėžė, jog ši aplinkybių visuma turi atsispindėti mokesčių mokėtojo patikrinimo akte.

[Administracinė byla Nr. A⁸-396-2004. *UAB „Badžis“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 11.2; 11.3; 11.4. 2004 m. liepos 2 d.]

Nagrinėdamas administracinę bylą Nr. A¹⁴-947-2004 II *„Teresdvaris“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl ginčo teisinių santykių atsiradimo metu galiojusio Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (1995 m. birželio 28 d. įstatymo Nr. I-974 redakcija) 2 straipsnio, kuriame buvo nustatyta, kad mokesčių mokėtojas – tai asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokesį; asmuo – tai fizinis, juridinis asmuo ar kita organizacija, taip pat bet koks kitaip organizuotas teisės subjektas.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad mokesčių įstatymų požiūriu fizinis asmuo, kaip privatus subjektas, to paties asmens įsteigta individuali įmonė ir jo įsteigtas ūkininko ūkis yra atskiri, skirtingai organizuoti konkrečiai veiklai, tvarkantys atskirą buhalterinę apskaitą teisės subjektai (asmenys), apmokestinami pagal skirtingas taisykles. Jų sutapatinti mokesčių teisėje negalima.

Pagal PVM įstatymo 16 straipsnyje įtvirtintą principinę taisyklę, atskaitoma PVM suma yra įtraukta į apskaitą PVM suma už tiekėjų pateiktas prekes, suteiktas paslaugas bei importuotas prekes, skirtas apmokestinamoms prekėms gaminti, parduoti ir apmokestinamoms paslaugoms teikti. Ginčo atveju PVM mokėtojas buvo V. A. firma „Teresdvaris“, taigi į šio mokesčio mokėtojo PVM atskaitą galėjo būti įtrauktos tik tos PVM sumos, kurios buvo sumokėtos už prekes ir paslaugas, panaudotas būtent firmos „Teresdvaris“ ūkinėje veikloje. Tuo tarpu pareiškėjo pateiktos ūkininko V. A. ir fizinio asmens V. A. vardu išrašytos PVM sąskaitos–faktūros įrodė ūkines operacijas, susijusias su šių asmenų, o ne su firmos „Teresdvaris“ veikla. Taigi Lietuvos vyriausiojo administracinio teisėjų kolegija nenustatė teisinio pagrindo pagal ginčo PVM sąskaitos–faktūras sumokėtas PVM sumas susieti su pareiškėjo įmonės ūkine veikla ir įtraukti jas į pareiškėjo įmonės atskaitomą PVM.

[Administracinė byla Nr. A¹⁴-947-2004. II *„Teresdvaris“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 11.1; 11.3; 11.4. 2004 m. lapkričio 26 d.]

Kitoje administracinėje byloje (administracinė byla Nr. A¹¹-937-2004 UAB „Vara“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija), kurioje buvo sprendžiami teisiniai klausimai mokesčių teisės srityje, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aiškino ūkinės operacijos turinio viršenybės prieš tinkamo jos įforminimo buhalterinės apskaitos dokumentuose formą principą, nurodydamas: „PVM sąskaita–faktūra, kaip ūkinės operacijos buvimo faktą ir šios operacijos aplinkybes patvirtinantis buhalterinės apskaitos dokumentas, negali turėti kitos, atskirtos nuo pačios ūkinės operacijos ir kartu absoliučiai savarankiškos, reikšmės. Tai reiškia, kad jeigu PVM sąskaitoje–faktūroje nurodyta ūkinė operacija realiai įvyko ir įvyko tokiomis aplinkybėmis, kurios joje atspindėtos, tai sąskaitoje–faktūroje nustatyti atskirų rekvizitų netikslumai (jei jie nekeičia ūkinės operacijos esmės) negali būti pripažinti pakankamu pagrindu panaikinti mokesčio mokėtojo teisę į pirkimo PVM atskaitą“.

[Administracinė byla Nr. A¹¹-937-2004. UAB „Vara“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylų kategorija 11.3. 2004 m. lapkričio 16 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2004 metais pasisakė ir kai kuriais aktualiais mokestinių ginčų nagrinėjimo proceso klausimais, kaip, pavyzdžiui, ginčo priskirtinumas mokestiniam ginčams. Išnagrinėjusi administracinę bylą Nr. A⁷-68-2004 UAB „Vapora“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad „ginčo priskirtinumo mokestiniam ar kitiems ginčams kriterijus yra faktas, apibrėžiamas Mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnyje įtvirtintoje mokestinio ginčo sąvokoje – ar tai ginčas tarp mokesčio mokėtojo (arba mokesčių išskaičiuojančio asmens) ir mokesčio administratoriaus ar jo pareigūno dėl mokesčio mokėtojo (mokesčių išskaičiuojančio asmens) patikrinimo akto“. Anot Teismo, „ginčo pobūdį ir jam taikomą nagrinėjimo tvarką lemia ne centrinio, o vietinio mokesčių administratoriaus sprendimas, t. y. vietiniam mokesčių administratoriui priėmus sprendimą dėl patikrinimo akto tvirtinimo, nepriklausomai nuo sprendimo turinio, ginčui nagrinėti taikoma privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka, įtvirtinta Mokesčių administravimo įstatymo 54 straipsnio 2 dalyje, kurios nutraukimo pagrindų, priklausomai nuo to, kokį sprendimą dėl mokesčių mokėtojo skundo priima centrinis mokesčių administratorius, įstatymas nenumato“.

[Administracinė byla Nr. A⁷-68-2004. UAB „Vapora“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija. Bylų kategorija 11.2; 11.3; 11.4; 11.6. 2004 m. vasario 25 d.]

I. 3. Muitinės veiklos teisiniai santykiai

Nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos Lietuvos Respublikai tapus vieningos Europos Sąjungos muitų teritorijos dalimi ir įsigaliojus naujiems muitinių veiklą reglamentuojantiems teisės aktams (pvz., Lietuvos Respublikos muitinės įstatymui, Tarybos reglamentui Nr. 918/83, nustatančiam Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą), pasikeitė ir prekių gabenimo Bendrijos viduje reikalavimai.

2004 m. lapkričio 17 d. Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė kolegija išnagrinėjo tris skundus administracinių teisės pažeidimų bylose (administracinės bylos N^o-961-2004, N^o-962-2004, N^o-963-2004). Šios bylos buvo panašios tuo, kad (visais trimis atvejais) asmenys 2004 m. balandžio 29 d. vyko per valstybės sieną iš Latvijos Respublikos į Lietuvos Respubliką per pasienio kontrolės punktą ir nepateikė muitinės kontrolei 8000 eurų. Už tokius veiksmus pagal 1997 m. kovo 6 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 199 patvirtintą Muitų režimą keleiviams, vykstantiems per Lietuvos Respublikos sieną, atsakomybė numatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 210 straipsnio 1 dalyje (kontrabanda).

Išnagrinėjusi bylas Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė kolegija nurodė, kad ATPK 210 straipsnio 1 dalyje kontrabanda apibrėžta kaip prekių, pinigų, meno vertybių ar kitų privalomų pateikti muitinei daiktų, išskyrus šaunamuosius ginklus, šaudmenis, strategines prekes, noudingąsias ir stipriai veikiančias, psichotropines ar narkotines medžiagas, jų pirmtakus (prekursorius), gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepateikiant jų muitinės kontrolei arba kitaip išvengiant šios kontrolės, kai neteisėtai gabenamų prekių, pinigų, meno vertybių ar kitų privalomų pateikti muitinei daiktų vertė neviršija 250 MGL. Taigi įvertinus byloje esančius rašytinius įrodymus, padaryta išvada, kad kontrabanda visais trimis atvejais buvo įvykdyta. Visgi kilo klausimas, ar po Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą neišnyksta šios veikos priešingumas teisei?

Išplėstinė kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Respublikai 2003 m. balandžio 16 d. pasirašius Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutartį (įsigaliojusią 2004 m. gegužės 1 d.), Lietuvos Respublika tapo Europos Sąjungos valstybe nare ir jos sienos su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis tapo vidinėmis sienomis. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutartį, Europos Sąjungos valstybės narės įkūrė vieningą muitų sieną, jų teritorijos tapo viena muitų teritorija. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. muitinės veiklą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, kuriuo įgyvendinami šio Įstatymo priede nurodyti

Europos Sąjungos teisės aktai. Vienas iš Europos Sąjungos teisės aktų muitų srityje – 1983 m. kovo 28 d. Europos Bendrijos Tarybos reglamentas Nr. 918/83, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą, kuriuo Bendrijos narėms muitai dėl pinigų nėra nustatyti. Kadangi pagal Europos Sąjungos teisę reglamentai yra Europos Sąjungos valstybėse narėse tiesiogiai taikomi teisės aktai, t. y. jiems legalizuoti valstybėms narėms nėra būtina priimti atitinkamų vidaus teisės aktų, tai minėto Reglamento nuostatos Lietuvos Respublikoje nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą turi būti taikomos tiesiogiai.

Taigi nors kontrabandos, padarytos iki 2004 m. gegužės 1 d., priešingumas teisei yra nepanaikintas, tačiau atsižvelgus į Lietuvos Respublikoje tiesiogiai taikomą 1983 m. kovo 28 d. Europos Bendrijos Tarybos reglamentą Nr. 918/83, kuriuo muitai dėl pinigų Europos Sąjungos valstybių narių piliečiams nėra nustatyti, darytina išvada, kad nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą yra kitaip vertintinas kontrabandos, kaip administracinio teisės pažeidimo, pavojingumas.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, padaryta išvada, kad administracinis teisės pažeidimas – vykimas per valstybės sieną iš Latvijos Respublikos į Lietuvą per pasienio kontrolės punktą nepateikiant muitinės kontrolei pinigų – nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą momento prarado savo pavojingumą, todėl, vadovaudamasi ATPK 30¹ straipsniu, nustatančiu mažesnės nei įstatymo numatyta administracinės nuobaudos skyrimą arba administracinės nuobaudos neskyrimą, lemiamą padaryto teisės pažeidimo pobūdžio, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pažeidėjas pirmosios instancijos teismo nutarimu teisėtai buvo atleistas nuo administracinės atsakomybės.

[Administracinė byla Nr. N⁹-961-2004. *S. Žarskus v. VRM Šiaulių rinktinė*. Bylų kategorija 39, 26. 2004 m. lapkričio 17 d.; Administracinė byla Nr. N⁹-962-2004. *V. Litvinskas v. VRM Šiaulių rinktinė*. Bylų kategorija 39, 26. 2004 m. lapkričio 17 d.; Administracinė byla Nr. N⁹-963-2004. *V. Veiveris v. VRM Šiaulių rinktinė*. Bylų kategorija 39, 26. 2004 m. lapkričio 17 d.]

I. 4. Valstybės tarnybos teisiniai santykiai

Didelę dalį Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėtų bylų sudaro tarnybiniai ginčai.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kas laikytina pareigūno vardą žeminančiu poelgiu. Teismas apeliacine tvarka nagrinėjo bylą **Nr. A¹¹-129-2004 L. Raginskas v.**

Vadovybės apsaugos departamentas, kurioje pareiškėjas ginčijo Vadovybės apsaugos departamento priimtą sprendimą atleisti jį iš tarnybos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Vidaus tarnybos statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punktu, pažymėjo, kad pareigūnas atleidžiamas iš vidaus tarnybos, jei savo poelgiu *pažemino pareigūno vardą*. Šis atleidimo iš vidaus tarnybos pagrindas statute nurodytas tarp kitų atleidimo iš tarnybos pagrindų (tarp jų ir kai paskirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš vidaus tarnybos) kaip savarankiškas ir pakankamas vidaus tarnybos santykių nutraukimo pagrindas. Dėl to Teismas pažymėjo, kad taikant šį atleidimo iš tarnybos pagrindą, tarnybinių nuobaudų skyrimo taisyklės taikytinos tik tiek, kiek to tiesiogiai nereglamentuoja Vidaus tarnybos statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punktas. Nagrinėjant administracinius ginčus dėl pareigūno atleidimo iš vidaus tarnybos pagal Vidaus tarnybos statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punktą kiekvienoje konkrečioje byloje yra būtina išaiškinti, koks pareigūno veikimas ar neveikimas buvo atleidimo iš tarnybos pagrindas, *ar pareigūnas yra kaltas dėl tokio veikimo ar neveikimo, ar ši veika (veikimas ar neveikimas) akivaizdžiai kertasi su visuomenėje galiojančiomis moralės nuostatomis bei visuomenės teisėtais lūkesčiais, kurių visuomenė tikisi iš pareigūnų*. Atleidimas iš vidaus tarnybos pagal Vidaus tarnybos statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punktą gali būti pripažintas pagrįstu tik nustačius šių aplinkybių visumą.

[Administracinė byla Nr. A¹¹-129-2004. *L. Raginskas v. Vadovybės apsaugos departamentas*. Bylų kategorija 19.6. 2004 m. sausio 27 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas patvirtino valstybės tarnautojų teisę kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą. Teismas nagrinėjo apeliacine tvarka administracinę bylą **Nr. A⁸-259-2004** *V. E. Dermeikis v. Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas*, kurioje buvo skundžiamas vieno iš regionų aplinkos apsaugos departamento priimtas įsakymas, kuriuo buvo paskirta tarnybinė nuobauda – griežtas papeikimas už laikraštyje išspausdintame straipsnyje išsakytą neigiamą nuomonę apie Aplinkos apsaugos ministerijos rengiamą Pajūrio juostos tvarkymo programą, neturint tam įgalinimų, ir tai buvo valstybės tarnautojo – pareigūno pozicija, o ne asmeninė nuomonė. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad žmogaus laisvės reikšti savo įsitikinimus ir kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą gali būti ribojamos tik įstatymais, siekiant apsaugoti kitus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintus gėrius, visuomenės ir valstybės interesus. Vienas iš pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių valstybės tarnybą, yra Valstybės tarnybos įstatymas, kuriame tiesioginių tokio pobūdžio apribojimų nėra. Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtinti

lojalumo, padomumo bei pavyzdingumo principai, kurie galėtų riboti valstybės tarnautojo laisves – reikšti savo įsitikinimus ir kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, t. y. valstybės tarnautojas, reikšdamas savo įsitikinimus ir kritikuodamas valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, turi nepažeisti minėtų principų. Asmeninei nuomonei išsakyti teisės aktai nenumato reikalavimo gauti kiemo nors sutikimą.

[Administracinė byla Nr. A⁸-259-2004. *V. E. Dermeikis v. Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas*. Bylų kategorija 19.4. 2004 m. kovo 8 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas suformavo administracinių teismų praktiką atleidimo iš diplomatinės tarnybos srityje. Teismas, nagrinėdamas administracinę bylą **Nr. A²-148-2004 G. Ronkaitis v. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija** rėmėsi ne tik teisės aktais, reglamentuojančiais diplomatinės tarnybos santykius, tačiau didelį dėmesį skyrė ir diplomatinės tarnybos tikslams bei esmei. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2004 m. vasario 2 d. priimtoje nutartyje išsprendė ginčą, kilusį po to, kai Užsienio reikalų ministerija priėmė sprendimą atleisti diplomata iš tarnybos. Teismas priimtoje nutartyje pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo (toliau – Įstatymas) 58 straipsnio 6 dalyje yra numatyta diplomato teisė savo pareiškimu nutraukti diplomato tarnybos sutartį. Labai svarbu yra tai, kad Įstatymas neriboja atvejų, kuriais diplomato pareiškimu gali būti nutraukta diplomato tarnybos sutartis. Dėl to, Teismo nuomone, šiuo pagrindu tarnybos sutartis gali būti nutraukta ir tada, kai yra pagrindas pradėti tarnybos sutarties nutraukimo procedūrą ir dėl kitų Įstatyme numatytų sutarties nutraukimo pagrindų, taip pat ir dėl pagrindų, taikomų kitos tarnybos sutarties šalies iniciatyva. Kita diplomato tarnybos sutarties šalis turi teisę, prieš pradėdama taikyti sutarties nutraukimo procedūrą dėl kitų įstatyme numatytų pagrindų, pasiūlyti diplomatui nutraukti sutartį jo paties pareiškimu. Pasiūlymas diplomatui nutraukti tarnybos sutartį jo paties pareiškimu, taip siekiant užtikrinti greitesnį susidariusio neapibrėžtumo diplomato tarnyboje pašalinimą, atitinka Diplomatinės tarnybos įstatymo paskirtį, diplomatinės tarnybos tikslus bei esmę ir savaime negali būti laikomas neteisėtu.

[Administracinė byla Nr. A²-148-2004. *G. Ronkaitis v. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*. Bylų kategorija 19.6. 2004 m. vasario 2 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas per 2004 metus nagrinėjo bylas, kuriose buvo kilę ginčai valstybės tarnyboje dėl tarnautojų teisės atsistatydinti iš einamų pareigų, jų teisės atšaukti

savo sprendimą bei tokiems santykiams taikytinų teisės aktų. Pavyzdžiui, 2004 m. kovo 19 d. administracinėje byloje *D. Ciganas v. Tauragės apskrities VMI (Nr. A¹¹-315-2004)* pareiškėjas ginčijo Tauragės apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos įsakymą dėl atleidimo iš darbo. Teismas sprendė klausimą, kokie turi būti taikomi teisės aktai tuo atveju, kai valstybės tarnautojas atsistatydina iš einamų pareigų. Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 3 dalyje nustatyta valstybės tarnautojo pareiga įspėti apie ketinimą atsistatydinti ne vėliau kaip prieš 14 kalendorinių dienų. Ši įstatymo nuostata skirta užtikrinti tarnybos santykių, kartu ir viešojo administravimo santykių stabilumą, nes suteikia institucijai (kitai šių santykių šaliai) galimybę atitinkamai pasiruošti būsimajai situacijai. Teismas pažymėjo, kad ši nuostata negali būti panaudota prieš patį pareiškusį norą atsistatydinti tarnautoją. Tai reiškia, kad pareiškęs norą atsistatydinti tarnautojas taip pat turi turėti laiko atitinkamai pasiruošti būsimajai situacijai. Jo teisė atsistatydinti negali būti besąlygiškai paversta jo pareiga nutraukti tarnybinius santykius. Kiekviena šių teisinių santykių šalis turi savo interesus, kurie turi būti atitinkamai apsaugoti teisės aktu. Nurodytų interesų balansui užtikrinti skirtas pareiškimo nutraukti teisinius santykius savo noru atšaukimo institutas. Pažymėtina, kad šis institutas yra nustatytas ne tik darbo santykius reglamentuojančiame Darbo kodekse (127 straipsnio 4 dalis), bet ir statutinius teisinius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose: Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatyme (58 straipsnio 6, 7 dalys), Vidaus tarnybos statute (55 straipsnio 3 dalis).

[Administracinė byla Nr. A¹¹-315-2004. *D. Ciganas v. Tauragės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*. Bylų kategorija 19.6. 2004 m. kovo 19 d.]

Atleidimo iš valstybės tarnybos srityje yra reikšminga Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo priimta nutartis administracinėje byloje **Nr. A³-170-2004** *Vilniaus miesto Vyriausioji policijos komisariatas v. Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga*. Teismas išnagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiami klausimai dėl profesinės sąjungos renkamojo organo sutikimo skiriant nuobaudas vidaus reikalų įstaigų pareigūnams – profesinių sąjungų nariams, dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo terminų, dėl profesinės sąjungos procesinės padėties pateikus kreipimąsi į administracinį teismą siekiant apginti savo nario teises. 2004 m. balandžio 13 d. priimtoje nutartyje Teismas nustatė, kad tais atvejais, kai profesinė sąjunga kreipiasi į administracinį teismą gindama konkretaus profesinės sąjungos nario teises, pareiškėju teismo procese turi dalyvauti tas asmuo, kuris turi materialinį teisinį suinteresuotumą teismo procese, t. y. profesinės sąjungos narys. Profesinė sąjunga tokiam teismo procese dalyvauja kaip administracinės bylos proceso dalyvis – pareiškėjo atstovas.

Teismo nuomone, svarbu, kad būtų užtikrinamos Konstitucijoje įtvirtintos teisės ir laisvės, suteikiamos garantijos. Dėl to paskirtos tarnybinės nuobaudos bus pripažįstamos teisėtomis tik tais atvejais, kai bus duotas profesinės sąjungos renkamojo organo sutikimas dėl drausminės nuobaudos paskyrimo vidaus reikalų įstaigų pareigūnui – profesinės sąjungos nariui, arba nebus priimtas teismo sprendimas panaikinant profesinės sąjungos atsisakymą duoti sutikimą dėl drausminės nuobaudos. Profesinės sąjungos renkamas organas, sprenddamas, ar duoti išankstinį sutikimą skirti tarnybinę nuobaudą pareigūnui – profesinės sąjungos nariui, privalo įvertinti tokios nuobaudos skyrimo pagrįstumą tik tais aspektais, ar tarnybinė nuobauda nėra skiriama pareigūnui dėl jo narystės profesinėse sąjungose, dėl atstovavimo vidaus reikalų įstaigų profesinių sąjungų nariams arba dėl veiklos profesinėse sąjungose, nevertindamas pareigūnui inkriminuojamos veikos pagrįstumo ir kitų teisėtumo klausimų.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad teismas, nagrinėdamas administracinę bylą, kurioje yra ginčijamas profesinės sąjungos renkamojo organo nesutikimas dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo, privalo patikrinti, ar nesutikimas yra grindžiamas pareigūno naryste profesinėse sąjungose, atstovavimu vidaus reikalų įstaigų profesinių sąjungų nariams arba veikla profesinėse sąjungose, ar kitomis priežastimis. Teisėjų kolegija šioje byloje pažymėjo, kad teismas visada turi nustatyti, ar profesinės sąjungos renkamojo organo nesutikimas nepažeidžia vidaus reikalų įstaigos interesų, ar nekliudo vidaus reikalų įstaigai vykdyti įstatymais jai priskirtų užduočių bei vidaus administravimo funkcijų, ar nekenkia vidaus tarnybos interesams. Sprendžiant tokio pobūdžio ginčus, teisėjų kolegijos nuomone, neturi būti nagrinėjami skiriamos nuobaudos pagrįstumo klausimai, nesusiję su pareigūno naryste profesinėje sąjungoje.

Laikas, per kurį įstatymų nustatyta tvarka išnagrinėjamas skundas dėl profesinės sąjungos renkamojo organo nesutikimo dėl nuobaudos skyrimo pareigūnui – profesinės sąjungos nariui, neįskaitomas į Vidaus tarnybos statuto 26 straipsnio 3 dalyje nustatytą 30 dienų terminą.

[Administracinė byla Nr. A³-170-2004. *Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas v. Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga*. Bylų kategorija 19.4. 2004 m. balandžio 13 d.]

Keliose iš nagrinėtų bylų buvo iškilęs klausimas dėl operatyvinės informacijos, gautos operatyvinių veiksmų metu, panaudojimo skiriant tarnybinę nuobaudą. Tokiais atvejais susipina tiek siekis užtikrinti, kad valstybės tarnyba būtų grindžiama teisiniais principais, tiek ir siekis užtikrinti, kad nebus pažeidžiamos asmenų teisės, įtvirtintos nacionaliniuose teisės aktuose bei

tarptautinėse sutartyse. Administracinėje byloje Nr. A³-750-2004 A. Songaila v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija Teismas sprendė klausimą, ar patikrinimo išvados teiginius įrodinėjant operatyvine informacija, gauta Valstybės saugumo departamentui operatyvinių veiksmų metu darant slaptą telefoninių pokalbių įrašą, nebuvo pažeistos žmogaus teisės, numatytos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 7 dalyje, 17 straipsnio 1 ir 2 dalyse, ar įrodymai (telefoninių pokalbių įrašai), gauti pažeidžiant įstatymus, gali būti pripažinti leistiniais skiriant tarnybinę nuobaudą ir ginčijant juos teismo procese. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad administracinių bylų teisenoje bylai spręsti reikšmingos aplinkybės gali būti nustatinėjamos tik leistiniais įrodymais – t. y. įrodymais gali būti tik įstatymų nustatyta tvarka, teisėtai būdais **gauti ir teisėtai naudojami** duomenys. Duomenys, surinkti ar panaudoti neteisėtai, taip pat **pažeidžiant žmogaus teises**, yra neleistini administracinių bylų teisenoje, procesinės reikšmės neturi ir jais teismo sprendimas negali būti grindžiamas.

Siekdamas visiškai suvokti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių turinį, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Huvig prieš Prancūziją*, 1990-04-24, § 25; *Rotaru prieš Rumuniją*, 2000-05-04, § 52, 55; *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, 1984-08-02, § 67; *Amann prieš Šveicariją*, 2000-02-16, § 50; *Kopp prieš Šveicariją*, 1998-03-25, § 55).

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad valstybės institucijos turi teisę apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą tik esant trims būtinoms sąlygoms – pirma, tai turi būti nustatyta įstatymu; antra, tai turi būti būtina demokratinėje visuomenėje; trečia, turi būti siekiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje nustatytų tikslų.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio garantijos, užtikrinančios asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą, yra taikomos dėl valstybės tarnautojų.

Aiškinant Operatyvinės veiklos įstatymo taisykles turi būti besąlygiškai laikomasi viešosios teisės principo, nustatančio, kad asmens teises ribojančios teisės normos negali būti aiškinamos ir taikomos plečiamai. Esant teisinio reguliavimo neaiškumui ar neišbaigtumui, Operatyvinės veiklos įstatymo teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos žmogaus, o ne valstybės naudai. Operatyvinės informacijos, gautos operatyvinių veiksmų metu darant slaptą telefoninių pokalbių įrašą, panaudojimas skiriant tarnybinę nuobaudą, to nenustačius įstatymu, yra neteisėtas. Tokie

įrodymai – telefoninių pokalbių įrašai – yra neleistini administracinių bylų teisenoje, procesinės reikšmės neturi ir teismo neturi būti vertinami.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėdamas minimą bylą *inter alia* pažymėjo, kad valstybės institucijų vadovams yra taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniams pareigūnams. Visuomenė turi pagrįstų lūkesčių, kad valstybės institucijų vadovai yra ne tik aukštesnės profesinės kvalifikacijos, bet ir veikia laikydamiesi aukštesnių moralės ir tarnybinės etikos principų.

[Administracinė byla Nr. A³-750-2004. *A. Songaila v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*. Bylų kategorija: 19.4, 49. 2004 m. lapkričio 9 d.]

I. 5. Socialinės apsaugos teisiniai santykiai

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencijoje vienas iš dažnai kylančių klausimų yra susijęs su tuo, kokie subjektai gali būti pripažįstami viešojo administravimo subjektais, kokie teisės aktai gali būti pripažįstami ginčo administraciniame teisme dalyku.

2004 m. sausio 27 d. priimtoje nutartyje Nr. A⁷-121-2004 S. R. *Niparaitė v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl pripažinimo negaliojančiu Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos uždarbio pažymos patikrinimo akto. Teismas, remdamasis įstatymais, nustatančiais administracinių teismų kompetenciją ir nagrinėtinus ginčus (Administracinių teismų įsteigimo įstatymo 1 straipsnis, Administracinių bylų teisenos įstatymo 1 straipsnis, 2 straipsnio 1, 14, 16, 17 dalys, 3, 5 straipsniai), dar kartą nurodė administracinių teismų kompetencijai priskirtinus ginčus dėl viešojo administravimo subjektų priimtų administracinių aktų bei veiksmų ar neveikimo, šiuo konkrečiu atveju – socialinės apsaugos srityje. Pagal ABTĮ 5 straipsnį kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė ar įstatymų saugomas interesas. Teismas, taikydamas sisteminių metodą, nurodė, kad į administracinį teismą asmuo turi teisę kreiptis tik dėl jam teisinės pasekmės sukeliančių individualių teisės aktų, priimtų viešojo administravimo srityje. Teismas pažymėjo, kad, įvertinus teisės taikymo akto priėmimo teisinis pagrindus bei pasekmes, sukliamas pensijos gavėjui, ginčijamas uždarbio pažymos patikrinimo aktas negali būti pripažįstamas individualiu teisės aktu, kuris gali būti ginčijamas administraciniame teisme. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog uždarbio pažymos patikrinimo aktas

yra vienas iš viešojo administravimo procedūrų metu priimamų procedūrinio pobūdžio dokumentų, kuriais atliekamas reikšmingų aplinkybių tyrimas, o tokie dokumentai pagal savo pobūdį nepriskirtini prie aktų, galinčių būti ginčo administraciniame teisme dalyku.

[Administracinė byla Nr. A⁷-121-2004. *S. R. Niparaitė v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius*. Bylų kategorija 8.3.1. 2004 m. sausio 27 d.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A¹²-219-2004 K. Jefremova v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija** 2004 m. kovo 1 d. priimtoje nutartyje išsprendė klausimus dėl pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei pasisakė dėl sprendimų, pagrįstų antikonstituciniu teisės aktu, įvykdymo momento bei dėl bendrosios ir specialiosios teisės normų konkurencijos. Ši byla yra reikšminga, nes Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad asmenų teisių apimtis negali skirtis priklausomai nuo to, ar šių asmenų byloje buvo kreiptasi į Konstitucinį Teismą. Teismas nagrinėtoje byloje pažymėjo, kad kol pareigūno sprendimas nėra galutinis, jis negali būti laikomas įvykdytas Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 4 dalies, numatančios, kad „neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo“, prasme. Teismas padarė išvadą, kad sprendimo priėmimo procedūroje nustatytų faktinių aplinkybių, iš kurių teisinio santykio subjektams kyla teisės ir pareigos, teisinis kvalifikavimas baigiamas priėmus sprendimą, kuris jau negali būti ginčijamas. Iki šio momento teisinio santykio turinys nėra galutinai apibrėžtas – tikrasis teisinis santykis su neginčijamai nustatytomis to santykio dalyvių teisėmis ir pareigomis dar nėra galutinai susiformavęs, o kartu teisės ir pareigas nustatantis sprendimas dar nėra įgavęs būtino įvykdymui stabilumo, nes tinkamos teisės normos (ar tinkamų teisės normų) reguliuotinai situacijai parinkimo procedūra nėra baigta. Sprendimo įvykdymas (jei teisės normos nenumato išimčių ar ypatingų situacijų) yra galimas tik tada, kai nustatytų faktų teisinė kvalifikacija yra baigta. Teisinė kvalifikacija baigiama įvykdžius visą numatytą sprendimo priėmimo procedūrą, įskaitant ir įstatymų nustatyta tvarka ir terminais pateikto skundo išnagrinėjimą teisme, kai išnyksta galimybė sprendimu nustatytas teisinio santykio subjektų teises ir pareigas koreguoti. Kaip jau buvo minėta, Teismas konstatavo, kad asmens teisių apimtis negali skirtis priklausomai nuo to, jo ar kito asmens byloje buvo kreiptasi į Konstitucinį Teismą. Antikonstitucinė teisės norma negali sukelti neigiamų padarinių nė vienam asmeniui, jei sprendimas dėl tos teisės normos nėra galutinai įvykdytas.

Toje pačioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl bendrosios ir specialiosios teisės normų konkurencijos sprendimo. Sprendžiant išėtinės išmokos statutiniams valstybės tarnautojams išmokėjimo klausimą turėjo būti vadovautasi Valstybės tarnybos įstatymo 41 straipsnio 4 dalimi, nes sprendimo priėmimo dieną galiojęs Vidaus tarnybos statutas šių klausimų nereglementavo, o Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad statutiniams valstybės tarnautojams Valstybės tarnybos įstatymo nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglementuoja statutai. Tai, kad vidaus reikalų ministro 2000 m. rugsėjo 22 d. įsakymu Nr. 366 patvirtinta Darbo užmokesčio mokėjimo policijos įstaigų pareigūnams tvarka bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 127 patvirtinti Socialinių garantijų teikimo policijos ir kitų vidaus reikalų įstaigų pareigūnams nuostatai nustatė kitokias taisykles nei Valstybės tarnybos įstatymas, reikšmės neturi. Taisyklė, kad specialiosios ir bendrosios normos konkurencijos atveju turi būti taikoma specialioji norma, reikšminga tuo atveju, kai konkuruoja vienodos galios teisės normos. Tačiau poįstatyminiame teisės norminiame akte įtvirtinta norma negali būti laikoma specialiąja įstatyme nustatytos normos atžvilgiu. Šios išvados negali pakeisti ir ta aplinkybė, kad minėti poįstatyminiai aktai buvo priimti vykdant įstatymo leidėjo pavedimą parengti reikiamus poįstatyminius aktus.

[Administracinė byla Nr. A¹²-219-2004. *K. Jefremova v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*. Bylų kategorija 8.6.1, 19.5. 2004 m. kovo 1 d.]

I. 6. Nuosavybės teisių atkūrimo ir aplinkos apsaugos teisiniai santykiai

Administracinėse bylose prieš vertinant pareiškėjo skundo argumentus iš esmės, turi būti nustatyta, ar pareiškėjas turi teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos (ABTĮ 5 straipsnis). Administraciniams teismams vis dažniau tenka spręsti klausimą dėl įvairių organizacijų ar pavienių asmenų teisės kreiptis į teismą, nes visuomenė vis aktyviau įsitraukia į savo teisių ir viešojo intereso gynimą administraciniuose teismuose. Tai ypač aktualu nagrinėjant bylas, kylančias iš aplinkos apsaugos teisinių santykių.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinta teisinės gynybos garantija – asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeistos, teisė kreiptis į teismą su skundu, prašymu, pareiškimu. Administracinių bylų teisenos įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta teisė kiekvienam suinteresuotam asmeniui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Analogiška nuostata įtvirtinta ir ABTĮ 22 straipsnio 1 dalyje.

Pabrėžtina, kad nors Konstitucijos 30 straipsnis įtvirtino teisę kreiptis į teismą, tačiau tokia teisė nėra besąlygiška – ji įgyvendinama esant tam tikriems įstatymų įtvirtintiems pagrindams. Kai nėra tokio pagrindo, konstatuojamas procesinės subjekcinės teisės (teisės kreiptis į teismą) nebuvimas (ABTĮ 37 straipsnio 2 dalis). Ne kartą iškeltas klausimas, kas turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, nes ABTĮ 5 straipsnyje institucijoms, įstaigoms, organizacijoms, tarnyboms ar fiziniams asmenims suteikta teisė kreiptis į administracinį teismą tik konkrečiai įstatymų nustatytais atvejais.

Kadangi viešojo intereso sąvokos įstatymai nepateikia ir kiekvienu konkrečiu atveju šių požymių buvimą privalo nustatyti administracinis teismas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, formuodamas vieningą teismų praktiką, konkrečiose bylose pasisakė dėl atitinkamų subjektų teisės kreiptis į administracinį teismą ginant viešąjį interesą. 2004 metais su šia problema buvo susidurta tokiose visuomenei reikšmingos teisės srityse kaip aplinkosauga ir nuosavybės teisių atkūrimas į žemę, reikalingą visuomenės poreikiams tenkinti. Tikslus asmenų, turinčių teisę kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą, nustatymas svarbus, siekiant išvengti galimo piktnaudžiavimo, prisidengiant viešojo intereso gynimu.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, apeliacine tvarka nagrinėdamas administracinę bylą *Vilniaus apskrities viršininko administracija v. R. Juočienė* (bylos Nr. A⁴-65–2004) 2004 m. sausio 30 d. priimtoje nutartyje pabrėžė, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo 5 straipsnio, reglamentuojančio teisę kreiptis gynybos į teismą, 1 dalyje nustatyta: „Kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas“. Pagal šią nuostatą kreiptis į teismą gali ne bet kas, o tik suinteresuotas asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai yra pažeisti. Tačiau šio įstatymo 5 straipsnio 3 dalies 2–5 punktuose nustatytos išimtys, pagal kurias teismas imasi nagrinėti administracinę bylą ne tik pagal asmens arba jo atstovo, kuris kreipiasi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, skundą ar prašymą, bet ir pagal *kitų subjektų* kreipimąsi.

Pasak Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, ypatingo dėmesio reikalauja ABTĮ 5 straipsnio 3 dalies 2–3 ir 5 punktų nuostatos, numatančios galimą bylų nagrinėjimą pagal „įstatymų nustatytų institucijų, įstaigų ar jų tarnautojų kreipimąsi dėl kitų asmenų teisių gynimo“ (2 punktas), „pagal prokuroro, administravimo subjektų, valstybės kontrolės pareigūnų, kitų valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų, tarnybų ar fizinių asmenų kreipimąsi įstatymų nustatytais atvejais dėl valstybės ar kitų viešųjų interesų gynimo“ (3 punktas) ir „įstatymų nustatytais atvejais pagal viešojo administravimo subjektų kreipimąsi dėl administracinių ginčų sprendimo“ (5 punktas). To paties įstatymo 56 straipsnio 1 dalyje taip pat

nustatyta, kad *tik įstatymų nustatytais atvejais* prokuroras, administravimo subjektai, valstybės institucijos, įstaigos, organizacijos, tarnybos ar fiziniai asmenys gali kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintas viešasis interesas arba apgintos valstybės, savivaldybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai.

Remdamasis šiomis nuostatomis, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, kad:

„1. Kreiptis į teismą dėl kitų asmenų teisių gynimo gali tik tokie subjektai, kuriems tokią teisę deleguoja įstatymai.

2. Atitinkami subjektai privalo ginti valstybės ar kitus viešuosius interesus, jei jiems toks įpareigojimas ir atvejai dėl tokių interesų gynimo numatyti įstatymuose.

3. Viešojo administravimo subjektas gali kreiptis į teismą tik įstatymo nustatytais atvejais ir tik kilus administraciniam ginčui“.

Administracinėje byloje Nr. A⁴-65-2004 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, išvelgusi problemą dėl pareiškėjo – apskrities viršininko administracijos – teisės ginčyti savo priimtą sprendimą dėl nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą atkūrimo, ginant viešąjį interesą ABTĮ 5 straipsnio 1 dalies, Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 3 dalies prasme, nustatė, kad pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 19 straipsnį sprendimą, kuriuo atkurta nuosavybės teisė į žemę, turi teisę apskūsti piliečiai. Nei valstybės, nei savivaldybės institucijoms teisė apskūsti tokio pobūdžio sprendimus nenumatyta. Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „sprendimus dėl žemės įsigijimo teismui gali apskūsti asmenys“, tačiau to paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad „nustačius, kad sprendimas dėl žemės įsigijimo priimtas pažeidžiant įstatymus ir kilus dėl to ginčui, sprendimą priėmusios ar žemės reformą kontroliuojančios institucijos privalo inicijuoti priimto sprendimo panaikinimą teismine tvarka“. Kadangi Vilniaus apskrities viršininko administracija yra ginčijamą sprendimą priėmusi institucija, tai pagal minėtą nuostatą ji privalėtų inicijuoti tokio sprendimo panaikinimą įstatymų nustatyta tvarka (taip pat ir teisme). Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos nuomone, sąvoka „inicijavimas“ gali būti aiškinama pakankamai plačiai. Tai – ne tik tam tikra iniciatyva, pastangos atitinkamai veikti, bet ir tiesioginis kreipimasis į teismą, siekiant panaikinti administracinį aktą. Tačiau inicijavimas, kaip subjekto teisė kreiptis į teismą dėl atitinkamo akto panaikinimo, galimas tik tada, jei tam subjektui tokią teisę nustato *specialus įstatymas*. Jei specialiame įstatyme tokios teisės nėra, o sprendimas turi būti panaikintas teismine tvarka, tokio sprendimo nuginkijimo inicijavimas reiškiasi informacijos pateikimu subjektui, turinčiam teisę kreiptis į teismą dėl tokio sprendimo panaikinimo. Be to, analizuojant Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 3

dalies nuostata, matyti, kad *prievolė inicijuoti sprendimo panaikinimą teismine tvarka privaloma tik kilus dėl to ginčui.*

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad iš pareiškėjo pateiktų teismui reikalavimų turinio ir iš to, kad ginčijamas sprendimas susijęs su nuosavybės teisių į žemę atkūrimu, kuriuo suinteresuota visuomenė, bei valstybės nuosavybės (žemės) praradimu dėl galimų padarytų įstatymų pažeidimų, darytina išvada, kad reikalavimas panaikinti skundžiamą sprendimą siejamas ne su konkrečios valstybinės institucijos (apskritis viršininko ar administracijos) teisių ar teisėtų interesų pažeidimu, *o su valstybės ir viešojo intereso gynimu.* Nė vienas iš minėtų įstatymų (Apskritis valdymo įstatymas, Žemės reformos įstatymas, Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas) nenustato Vilniaus apskritis viršininko administracijai teisės ginti valstybės, viešąjį interesus ar kitų asmenų teises. Taip šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas papildė sąrašą požymių, kuriems esant konstatuojamas viešojo intereso buvimas, ir išaiškino, kad viešasis interesas paprastai yra tada, kai atkuriamos nuosavybės teisės į žemę. Kaip pažymėta nutartyje, sprendimais, susijusiais su nuosavybės teisių atkūrimu į žemę yra suinteresuota visuomenė, ypač jei tokie sprendimai susiję su valstybės nuosavybės (žemės) praradimu dėl padarytų įstatymų pažeidimų.

Toje pačioje nutartyje Vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl procesinių teisės normų, reglamentuojančių bylos šalis, taikymo.

Anksčiau nagrinėtose bylose buvo pastebėta ydinga praktika, kai institucija kreipdavosi į teismą dėl jos pačios priimto akto panaikinimo, t. y. ta pati institucija toje pačioje byloje būdavo ir pareiškėja, ir atsakovė. Vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad tokia situacija yra teisiškai ydinga, nes administracinėje byloje privalo būti dvi skirtingos bylos šalys – pareiškėjas ir atsakovas. ABTĮ nenumatyta, kad pareiškėjas ir atsakovas gali sutapti. Pasak teismo, tokių šalių būtinumą lemia ir ABTĮ 3 straipsnis, nustatantis, kad administracinis teismas sprendžia ginčus dėl teisės viešojo ar vidaus administravimo srityje. Tai reiškia, kad bylose tarp šalių dėl tikro ar tariamo teisės pažeidimo turi kilti ginčas, o nagrinėjant tokį ginčą teisme, procese dalyvaujančios šalys turi priešingus interesus. Teismo pareiga tą ginčą išspręsti. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad teisės ginčijimas lemia ir šalių buvimą, todėl pareiškėjas ir atsakovas negali sutapti. Tai lemia ir šalių (pareiškėjo ir atsakovo) procesinių teisių teisme specifika, atsižvelgiant į kiekvienos šalies skirtingą interesą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad nagrinėjamu atveju, apskritis viršininko administracijai skundžiant savo sprendimą, atsakovas ir pareiškėjas byloje sutapatinti. Apskritis viršininko administracija ginčijo savo sprendimą, taip tarsi pripažindama, kad jos darbuotojai veikė neteisėtai, pažeisdami teisės aktų reikalavimus, tačiau kaip atsakovė ji

kartu suinteresuota, kad tokių pažeidimų būtų nustatyta kuo mažiau ar visai nenustatyta. Tai – akivaizdus interesų konfliktas.

[Administracinė byla Nr. A⁴-65-2004. *Vilniaus apskrities viršininko administracija v. R. Juočienė*. Bylų kategorija 13.1.1. 2004 m. sausio 30d.]

Administracinėje byloje Nr. A⁷-720-2004 *Visuomeninė organizacija „Žirmūnų bendruomenės savivaldija“ v. Vilniaus miesto savivaldybės taryba* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino asociacijų teisę kreiptis į administracinį teismą dėl viešojo intereso gynimo.

2004 m. birželio 26 d. byloje Nr. A⁷-720-2004 priimtoje nutartyje kalbama apie tam tikrus asociacijos teisės kreiptis į teismą aspektus. Pareiškėjas visuomeninė organizacija „Žirmūnų bendruomenės savivaldija“ prašė pripažinti neteisėtais Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2003 m. lapkričio 12 d. sprendimą dėl sklypo detaliojo plano tvirtinimo, šiuo sprendimu patvirtintus Vilniaus miesto bendrojo plano sprendinius, susijusius su dalies sklypo naudojimo būdo pakeitimo iš visuomeninės paskirties teritorijos į gyvenamosios paskirties teritoriją ir šiuo sprendimu patvirtintą detalųjį planą. Pagal įstatus asociacija turi teisę atstovauti bendruomenei (9.2 punktas), tenkinti svarbiausius narių poreikius (9.3 punktas), kurti saugią, patogią ir harmoningą gyvenamąją aplinką (9.3 punktas). Dėl asociacijos teisių ir teisėtų interesų pažeidimo ji turi teisę kreiptis teisminės gynybos pagal ABTĮ 5 straipsnio 1 dalį, 3 dalies 1 punktą. Administracinėje byloje Nr. A⁷-720-04 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad savo teisę kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių bei teisėtų interesų gynybos „Žirmūnų bendruomenės savivaldija“ kildina iš dviejų pagrindų: jos narių interesų ir viešųjų interesų gynimo.

Šias teises, pareiškėjo manymu, asociacijai nustato Asociacijų įstatymo 2 straipsnis bei jos įstatų 9.2 punktas.

Dėl pirmojo pagrindo – teisės kreiptis į teismą ginant asociacijos narių teises bei teisėtus interesus – Teismas pasisakė, kad nei Visuomeninių organizacijų įstatymas, galiojęs kreipimosi į teismą metu, nei pareiškėjo įstatai (T. 2, b. l. 62–68) tokios visuomeninės organizacijos teisės nenumatė. Pasikeitus įstatyminei bazei ir 2004 m. vasario 14 d. įsigaliojus Asociacijų įstatymui, šio įstatymo 2 straipsniu asociacijai nustatyta teisė atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti įtvirtina teisę būti asociacijos narių atstovu, tačiau ne procesinę teisę būti šalimi vietoje asmens – asociacijos nario, kurio interesais veikiama. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad Asociacija kreipėsi į teismą užimdama proceso šalies – pareiškėjo (ABTĮ 48 straipsnio 2 dalis), o ne atstovo (ABTĮ 49 straipsnis) procesinę padėtį. Tokia procesinė

situacija yra pagrindas konstatuoti, jog asociacija jos narių vardu gindama jų pažeistas teises bei teisėtus interesus veikia be teisėto pagrindo, todėl neturi reikalavimo teisės ir jos skundas atmestinas (ABTĮ 5 straipsnis).

Vertindamas antrąjį pagrindą – asociacijos teisę ginti teisme viešąjį interesą remiantis ABTĮ 5 straipsnio 3 dalies 3 punktu bei 56 straipsniu, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad, atsižvelgiant į konkrečias šios bylos aplinkybes, būtina nustatyti, ar tokia teisė asociacijai suteikta įstatymu ir ar egzistuoja šios procesinės teisės įgyvendinimo privaloma sąlyga – materialinės teisės normų reglamentuojamų viešųjų interesų, kuriuos ginti teisė suteikta įstatymu, pažeidimas.

Teismas nustatė, kad kreipimosi į teismą metu galiojęs Visuomeninių organizacijų įstatymas viešųjų interesų gynimo teisės pareiškėjui nesuteikė. Tokia pareiškėjo teisė kildintina iš Konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (įsigaliojo Lietuvos Respublikai 2002 m. balandžio 28 d.). Ši tarptautinė sutartis kiekvienam asmeniui garantuoja teises aplinkos apsaugos srityje: teisę gauti informaciją apie aplinką, teisę dalyvauti priimant sprendimus dėl konkrečios veiklos, teisę kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais. Remiantis Konvencijos 2 straipsnio 5 dalimi, 9 straipsnio 2 dalimi, yra pagrindas pripažinti, kad suinteresuotos visuomeninės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas, veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, turi teisę ginti viešąjį interesą kreipdamosi į administracinį teismą aplinkosaugos srityje (ABTĮ 56 straipsnio 1 dalis).

Dėl aplinkosaugos srities pagal Konvenciją vertinimo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, kad visuomeninės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas, veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, turi teisę ginti viešąjį interesą kreipdamosi į administracinį teismą srityje, susijusioje su aplinkos elementais: oru, atmosfera, vandeniu, dirvožemiu, žeme, kraštovaizdžiu, gamtos objektais, biologine įvairove. Šioje byloje pareiškėjas ginčijo atsakovo priimtą administracinį aktą dėl teritorijų planavimo dokumentų ir juose įtvirtintų sprendinių prieštaravimo aukštesnės galios teisės aktams bei teritorijų planavimo procedūrų pažeidimų, tačiau neįvardija, kokie konkretūs ginamą viešąjį interesą sudarantys aplinkosaugos reikalavimai dėl to buvo pažeisti, t. y. šio teisės akto neginčija dėl aplinkosaugos reikalavimų pažeidimo, nors tik šia apimtimi turi teisę pagal įstatymą ginti viešąjį interesą. Tai, kad pagal Teritorijų planavimo įstatymo 2 straipsnio 1 punktą kraštovaizdis suprantamas kaip priemonių visuma žmonių veiklai teritorijoje organizuoti, socialinei, ekonominei, ekologiškai politikai bei kultūriniam kraštovaizdžiui formuoti, negali būti pakankamas, be konkrečių

aplinkosaugos reikalavimų pažeidimų įrodinėjimo, teisės ginti viešąjį interesą aplinkosaugos srityje pripažinimo pagrindas.

Remdamasi šiais faktais, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjas kreipėsi į teismą gindamas viešąjį interesą viršydamas jam suteiktą įgalinimų jį ginti aplinkosaugos srityje ribas, aplinkosaugos reikalavimų pažeidimų neįrodė, todėl skundas atmestas.

[Administracinė byla Nr. A⁷-720-2004. *Visuomeninė organizacija „Žirmūnų bendruomenės savivaldija“ v. Vilniaus miesto savivaldybės taryba*. Bylų kategorija 17.1; 17.3. 2004 m. birželio 26 d.]

Administracinėje byloje Nr. A⁷-276-2004 *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Vilniaus miesto savivaldybė* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl savivaldybės tarybos teisės priskirti žemę valstybės išperkamai ne pagal Teritorijų planavimo įstatymo nustatyta tvarka patvirtintus detaliuosius planus, o remiantis miesto teritorijos suvestinių skaitmeninių grafinių duomenų baze.

Teisėjų kolegija, įvertinusi tokios duomenų bazės reikšmę, apibrėžiant konkrečios žemės statusą, konstatavo, kad ji nėra teisinis pagrindas, kuriuo remiantis būtų galima apskrities žemėtvarkos skyriui teikti išvadą dėl prašyme nurodomo žemės sklypo priklausymo valstybės išperkamos žemės kategorijai.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija išaiškino Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatą dėl reikalavimo, kad valstybės išperkama žemė yra ta, kuri priskirta įstatyme nurodytiems objektams pagal nustatyta tvarka patvirtintus detaliuosius planus. Remdamasis teleologiniu teisės aiškinimo metodu, Teismas padarė išvadą, kad įstatymo leidėjas, siekdamas užtikrinti visuomenės poreikius, t. y. visuomenės ar jos dalies interesus, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti, neturėjo tikslo tokia formuluote įtvirtinti visų nesuplanuotų teritorijų kaip laisvos (neužstatytos) žemės, kuri gali būti gražinama natūra, statusą, o tik apibrėžė, kad žemės poreikis visuomenei patvirtinamas vieninteliu įstatyme nustatytu teisiniu pagrindu – įstatymų nustatyta tvarka patvirtintu detaliuoju planu. Kai yra patvirtinti teritorijų detalieji planai, būtent jie yra vienintelis teikiamos informacijos teisinis pagrindas.

Tuo atveju, kai teritorijos detalusis planas nepatvirtintas arba jo nėra, pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos ir sąlygų 106 punktą

teikiama informacija kartografinėje medžiagoje apie nesuplanuotas miesto teritorijas. Tačiau Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kolegija dar kartą pabrėžė, kad tai, jog užklauso pateikimo momentu nėra patvirtinto teritorijos detaliojo plano, taigi žemė yra nesuplanuotoje miesto teritorijoje, negali būti vertinama kaip pakankamas pagrindas pripažinti tokią žemę laisva (neužstatyta) žeme, į kurią nuosavybės teisės gali būti atkurtos žemę gražinant natūra.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad teikdama informaciją apie nesuplanuotas teritorijas savivaldybės institucija, kuriai priskirta pareiga užtikrinti visuomenės poreikius, turi nurodyti, jei tai reikalinga, kad atliekamos ar per protingą laiką bus atliekamos teritorijų planavimo procedūros, kurių pagrindu atitinkama konkreči teritorija detaliaisiais planais bus priskirta įstatyme numatytiems objektams. Jeigu tokios informacijos neteikiama, tai reiškia, kad žemė yra laisva (neužstatyta) ir gražintina natūra, o nuosavybės teisių atkūrimo procedūroms taikytinos taisyklės, nustatytos Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos ir sąlygų 106 punkte.

[Administracinė byla Nr. A⁷-276-2004. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Vilniaus miesto savivaldybė*. Bylų kategorija 27. 2004 m. kovo 29 d.]

II. KONSULTACIJOS

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 13 straipsnio 4 dalimi, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas gali teikti konsultacijas administracinių teismų teisėjams įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo bei taikymo klausimais.

2004 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas suteikė 10 konsultacijų įstatymų aiškinimo klausimais (vieną iš jų kartu su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriumi). Keturis kartus konsultacijas teikti buvo atsisakyta dėl to, kad dėl konsultacijos kreipėsi asmenys, kuriuos konsultuoti Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nėra įgaliotas, arba buvo prašoma išspręsti konkrečias praktines situacijas, kurios galėtų būti sprendžiamos tik bylos nagrinėjimo metu, tačiau ne konsultacijų forma.

Dažniausiai į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą buvo kreipiamasi prašant išaiškinti Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas (5 konsultacijos), taip pat Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatas (4 konsultacijos).

Bylų statistika

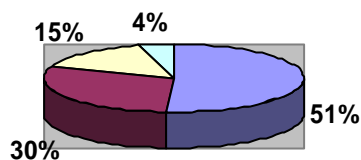
Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme 2004 metais gautos 3577 administracinės bylos, išnagrinėtos 3498 bylos.

Vienas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjas per metus vidutiniškai išnagrinėjo 486 bylas, kaip teisėjų kolegijos pranešėjas – 264 bylas.

Bylų pasiskirstymas pagal kategorijas:

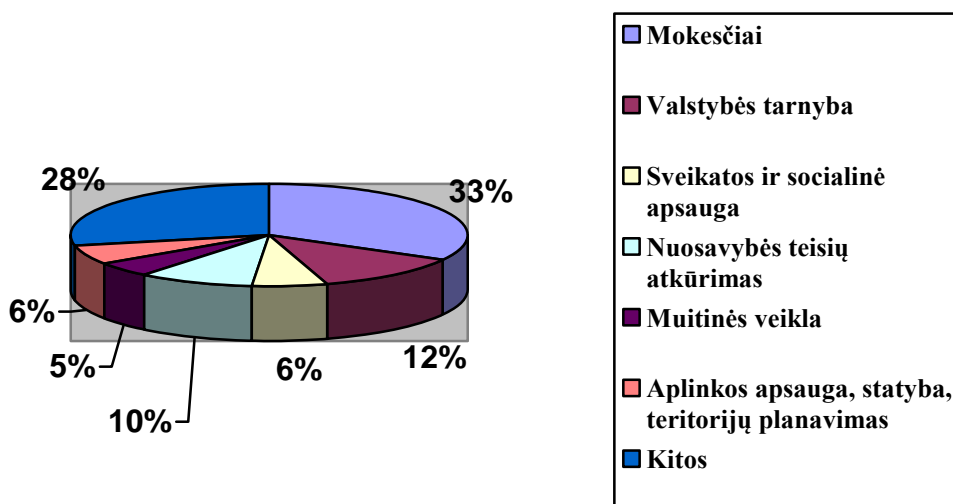
	Gauta	Išnagrinėta
Administracinių teisės pažeidimų bylos (ABTĮ 20 str. 1 d. 1, 2 p.)	1786	1697
Bylos pagal apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų (ABTĮ 20 str. 1 d. 1 p.)	1040	1023
Bylos pagal atskirus skundus dėl apygardų administracinių teismų nutarčių (ABTĮ 20 str. 1 d. 1 p.)	525	570
Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo (ABTĮ 20 str. 1 d. 3 p.)	8	10
Rinkimų bylos (ABTĮ 20 str. 1 d. 4 p.)	11	11
Bylos dėl proceso atnaujinimo (ABTĮ 20 str. 2 d.)	138	118

Gautų bylų pasiskirstymas procentais¹⁰

Administracinių teisės pažeidimų bylos	Bylos pagal apeliacinius skundus
Bylos pagal atskiruosius skundus	Vienintele instancija nagrinėjamos bylos

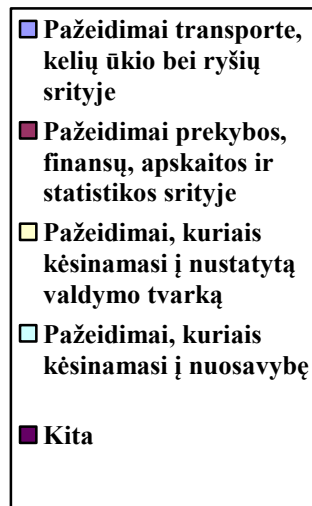
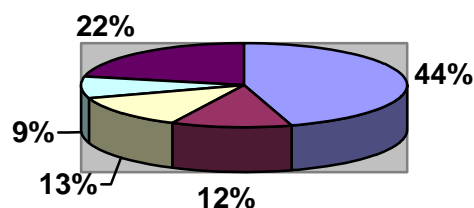
Gautų bylų pagal apeliacinius skundus pasiskirstymas pagal kategorijas¹¹:

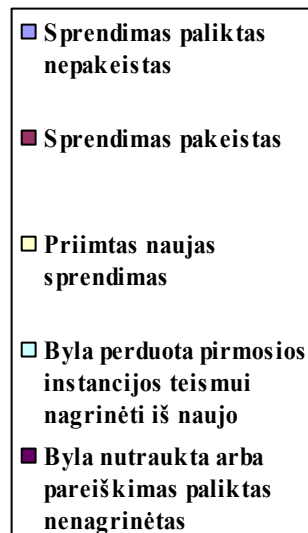
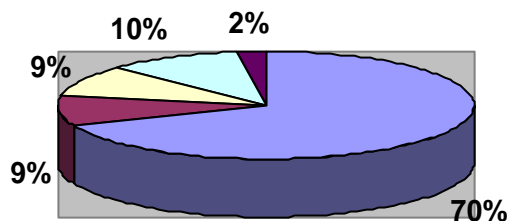
¹⁰ Vienintele instancija nagrinėjamos bylos apima bylas dėl norminių administracinių aktų teisėtumo, rinkimų bylas, taip pat bylas dėl proceso atnaujinimo.

¹¹ Duomenys pateikiami pagal kategoriją, suteikiamą LVAT priimtoje nutartyje (sprendime) (procesinio dokumento kategorija). Vienai nutarčiai (sprendimui) gali būti suteikiama daugiau nei viena procesinio dokumento kategorija.

Gautų administracinių teisės pažeidimų bylų pasiskirstymas pagal kategorijas¹²

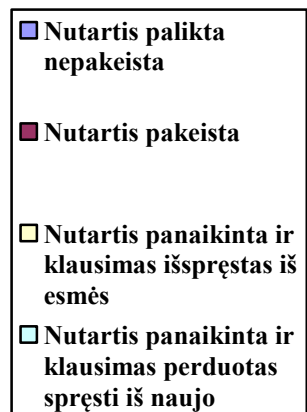
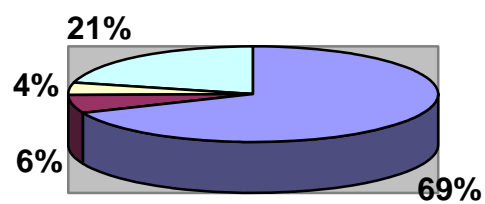

Bylų pagal apeliacinius skundus nagrinėjimo rezultatai

¹² Duomenys pateikiami pagal kategoriją, suteikiamą LVAT priimtoje nutartyje (sprendime) (procesinio dokumento kategorija). Vienai nutarčiai (sprendimui) gali būti suteikiama daugiau nei viena procesinio dokumento kategorija.

Bylų pagal atskirusius skundus nagrinėjimo rezultatai

Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo spręsti 2004 metų veiklos apžvalga

Iki administracinių teismų sistemos sukūrimo Lietuvoje visi teisiniai ginčai, taip pat ir kylantys iš administracinių teisinių santykių, buvo nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose. Įkūrus specializuotų administracinių teismų sistemą kartais praktikoje gali iškilti klausimas – kuris teismas – bendrosios kompetencijos ar administracinis – turi nagrinėti tam tikrą teisinį konfliktą, juolab kad valstybėje ilgą laiką veikiant tik bendrosios kompetencijos teismų sistemai negalėjo susiformuoti jokie aiškesni teisingumo atribojimo tarp bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų kriterijai. Šiems klausimams spręsti įstatymų leidėjas sukūrė tam tikrą teisinį mechanizmą – specialiąją teisėjų kolegiją (praktikoje neretai vadinamą teisingumo kolegija).

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 21 straipsnyje bei Civilinio proceso kodekso 36 straipsnio 2–4 dalyse įtvirtintas nuostatas, į specialiąją teisėjų kolegiją ginčams dėl teisingumo spręsti, į kurios sudėtį įeina po du Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjus, gali kreiptis bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai. Administraciniai teismai prašymų ar nutarčių teisingumo klausimams išspręsti pateikimo procedūrą atlieka per Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, bendrosios kompetencijos teismai – per Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą.

Specialiosios teisėjų kolegijos nutartis dėl konkrečios bylos teisingumo yra neskundžiama ir privaloma teismui, kurio kompetencijai priskirta konkreči byla. Taip išvengiama situacijos, kai tiek bendrosios kompetencijos, tiek administraciniams teismams atsisakius nagrinėti ginčą kaip jiems neteisingą, asmuo apskritai prarastų galimybę savo pažeistą teisę ginti teisme, garantuojamą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio nuostatų. Kita vertus, specialaus teisingumo ginčų sprendimo mechanizmo egzistavimas mažina ir teisingumo ginčų skaičių, nes teisingumo kolegijos praktikoje pamažu susiformavo pakankamai aiškūs teisingumo atribojimo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų kriterijai.

Nuo veiklos pradžios 1999 metais, teisingumo kolegija išnagrinėjo 530 prašymų dėl bylų

teisingumo¹³. Statistika rodo, kad dažniau su prašymais į teisingumo kolegiją kreipiasi administraciniai teismai (apytiksliai 68 proc. visų kreipimųsi), tačiau specialioji teisėjų kolegija nutartimis bylas dažniau perduoda nagrinėti bendrosios kompetencijos teismams (apytiksliai 57 proc. visų bylų).¹⁴

2004 metais į specialiąją teisėjų kolegiją ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų spręsti teismai kreipėsi 104 kartus¹⁵, taigi kreipimųsi skaičius buvo panašus kaip ir praėjusiais metais (2003 metais specialioji teisėjų kolegija priėmė 108 nutartis). Vertinant šiuos duomenis, matyti, kad bendrosios kompetencijos teismai ir administraciniai teismai kreipdamiesi į specialiąją teisėjų kolegiją šiais metais buvo aktyvūs, tačiau tai pirmieji metai, kai bendrosios kompetencijos teismų kreipimųsi skaičius viršijo administracinių teismų kreipimųsi skaičių. Bendrosios kompetencijos teismai teisingumo kolegijai perdavė 57 prašymus, administraciniai teismai – 47 prašymus. 2003 metais bendrosios kompetencijos teismai ir administraciniai teismai į specialiąją teisėjų kolegiją kreipėsi atitinkamai 31 ir 77 bylose.

Specialioji teisėjų kolegija 2004 metais nutartimis bendrosios kompetencijos teismams perdavė 64 bylas, administraciniams teismams – 34 bylas (t. y. 65 proc. bylų buvo perduota bendrosios kompetencijos, 35 proc. – administraciniams teismams)¹⁶. 2003 metais bendrosios kompetencijos teismams buvo perduotos 67 (62 proc.), administraciniams teismams – 41 (38 proc.) bylų.

Iš administracinių teismų dažniausiai į teisingumo kolegiją 2004 metais kreipėsi Vilniaus ir Kauno apygardų administraciniai teismai – atitinkamai 14 ir 16 kartų. Iš Šiaulių apygardos administracinio teismo gauti 8, iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo – 6, iš Klaipėdos apygardos administracinio teismo – 2, iš Panevėžio apygardos administracinio teismo – 1 prašymas.

Analizuojant specialiosios teisėjų kolegijos nutartis galima išskirti šiuos teisingumo atribojimo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų kriterijus:

¹³ 2004 m. gruodžio 20 d. duomenys apie baigtas bylas.

¹⁴ <http://www.lat.litlex.lt/Teis.htm>

¹⁵ 2004 m. gruodžio 20 d. duomenys

¹⁶ 2004 m. gruodžio 20 d. 6 prašymai dar buvo nebaigti spręsti.

Pagrindiniu kriterijumi, lemiančiu tam tikro ginčo teisingumą, specialioji teisėjų kolegija pripažįsta **teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdį**, t. y. ar ginčas kyla iš civilinių teisinių (retesniais atvejais – baudžiamųjų teisinių), ar iš administracinių teisinių santykių. Iš teisingumo kolegijos nutarčių apžvalgos matyti, kad dažniausiai pasitaikančios sritys, kuriose teismams kyla abejonių dėl santykio, iš kurio kyla ginčas, pobūdžio, yra nuosavybės teisių atkūrimas, darbo ir tarnybos teisiniai santykiai, muitinės veikla.

Reikėtų paminėti keletą specialiosios teisėjų kolegijos suformuluotų taisyklių¹⁷:

1.1. Valstybės ir jos institucijų veikla, susijusi su nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimu ir nacionalizuoto turto grąžinimu, yra viešojo administravimo veikla. Dėl to reikalavimai priimti sprendimą dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo ar panaikinti apskrities viršininko sprendimus atkurti nuosavybės teises nagrinėtini administraciniame teisme (2004 m. sausio 4 d. nutartis; 2004 m. gegužės 6 d. nutartis).

1.2. Mokesčių nustatymas ir surinkimas yra viešosios teisės reguliavimo dalykas, todėl muitinės vykdomoji veikla, užtikrinant maito ir pridėtinės vertės mokesčio sumokėjimą, priskirtina viešajam administravimui. Nors byloje ginčijamas teritorinės muitinės sprendimas yra priimtas ir, remiantis garantijos sutartimi, sudaryta tarp Muitinės departamento ir draudimo bendrovės, dėl to muitinei priskirta mokesčių administravimo funkcija nepraranda administracinio pobūdžio (2004 m. spalio 28 d. nutartis; 2004 m. vasario 25 d. nutartis).

1.3. Administracinių bylų teisenos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad administraciniai teismai sprendžia ginčus dėl tarnybinių ginčų, kai viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės tarnautojas, turintis viešojo administravimo įgaliojimus. Mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė arba viešoji įstaiga; nei Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas, nei Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas nesuteikia tokių įstaigų vadovams, taip pat ir mokyklų direktoriams, viešojo administravimo įgaliojimų. Pareiškėjos (mokyklos direktorės – past.) keliamas ginčas dėl drausminės nuobaudos panaikinimo nėra tarnybinis, administraciniame teisme nenagrinėtinas (2004 m. liepos 8 d. nutartis). Valstybės tarnybos įstatyme numatyta, kad šis įstatymas netaikomas viešųjų įstaigų darbuotojams. Nagrinėjamu atveju ginčas kilo dėl pareiškėjo galimybės dalyvauti konkurse į viešosios įstaigos

¹⁷ Taisyklės išskirtos pagal dažniau pasitaikiusius kreipimusis dėl bylų teisingumo

„Mažeikių ligoninė“ vyriausiojo gydytojo pareigas. Konkursą laimėjęs asmuo taptų viešosios įstaigos darbuotoju, kuris viešojo administravimo įgaliojimų neturėtų ir viešojo administravimo veiklos nevykdytų. Taigi ginčas nelaikytinas kilusiu iš tarnybos santykių, ir byla nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai (2004 m. gruodžio 13 d. nutartis).

Nereti atvejai, kai **ginčas byloje yra kilęs iš tarpusavyje susijusių skirtingo pobūdžio teisinių santykių**. Jei byloje ginčijamas administracinis aktas yra sudėtinė civilinių teisinių santykių dalis, arba negalima išskirti pagrindinio, vyraujančio, teisinio santykio, teisingumo kolegija paprastai vadovaujasi **absorbcijos principu** ir bylą perduoda nagrinėti bendrosios kompetencijos teismui:

„Nors administraciniai teismai sprendžia ginčus dėl teisės viešojo ir vidaus administravimo srityje, tačiau Civilinio proceso kodekso 26 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu vienas iš pareikštų reikalavimų yra susijęs su individualaus pobūdžio administraciniu aktu, kurio teisėtumas ginčijamas, tai bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas bylą, joje išsprendžia ir tokio akto teisėtumo klausimą. Nagrinėjamoje byloje civilinio ir administracinio pobūdžio reikalavimai glaudžiai susiję, todėl, taikant absorbcijos taisyklę, nagrinėtini bendrosios kompetencijos teisme“ (2004 m. gegužės 6 d. nutartis). „Administraciniams teismams priskiriami ginčai dėl teisės viešojo administravimo srityje. Tuo tarpu bendrosios kompetencijos teismuose kaip platesnės kompetencijos teismuose nagrinėjami ir tokie civiliniai ginčai, kurie susiję su administraciniais teisiniais santykiais“ (2004 m. rugpjūčio 30 d. nutartis). „Administracinių teismų kompetencijai paprastai priskirtinas ginčų, kurių išsprendimas nėra susijęs su tolesniu civilinio ginčo išsprendimu, nagrinėjimas. Bendrosios kompetencijos teismų kompetencija, kaip platesnė pagal savo pobūdį, turi apimti tuos atvejus, kai ginčas nėra grynai administracinio pobūdžio“ (2004 m. liepos 7 d., 2004 m. birželio 9 d., 2004 m. gruodžio 1 d. nutartys).

Visgi kartais konkrečiau ginčo teisingumą gali lemti **pagrindinio santykio teisinė prigimtis** ir pobūdis:

„Pareiškėjas šioje byloje prašo panaikinti viešojo administravimo subjekto priimtą administracinį aktą. Tokio pobūdžio reikalavimai priskirtini administracinių teismų kompetencijai. Tačiau, kaip matyti iš bylos duomenų, ginčo esmė šiuo atveju yra ta, kad, pareiškėjo teigimu, atsakovas Vilniaus apskrities virštininko administracija neturėjo teisės atkurti

trečiajam suinteresuotam asmeniui nuosavybės teisės natūra į žemę, kuri valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu priklausė pareiškėjui. Pareiškėjo inicijuojamas ginčas yra susijęs su keliais teisiniais santykiais, tiek administraciniu, tiek civiliniu, o kilusio ginčo esmė yra dėl nuosavybės teisinių santykių ir nuosavybės gynimo“ (2004 m. gegužės 13 d. nutartis).

„Kaip matyti iš byloje esančių duomenų, skundžiamas viešojo administravimo subjekto priimtas sprendimas dėl gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų panaikinimo. Gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų tvarkymas – tai viešojo administravimo sričiai priskiriama veikla. Kokiais juridiniais faktais remiantis tai yra daroma, yra ne pagrindinis klausimas. Taigi šiuo atveju pagrindinis ginčo dalykas yra sprendimas, kuriuo remiantis panaikinti gyvenamosios vietos deklaravimo duomenys, o kuo remiantis tai padaryta (Civilinio kodekso normose numatytu pagrindu) yra tik prielaida viešojo administravimo aktui priimti“ (2004 m. rugsėjo 7 d. nutartis).

„Byloje ginčas iš esmės kyla dėl nuosavybės teisės į daiktą. Pareiškėjas neigia nuosavybės perleidimo sandorių ar kitų daikto įgijimo nuosavybės pagrindų buvimą ir tuo remdamasis siekia panaikinti statinio įregistravimo ūkinėse knygose įrašus bei atsakovo (Salako seniūno) išduotą pažymą. Taigi byloje ginčas kyla iš civilinių (nuosavybės) teisinių santykių, o tokio pobūdžio ginčai yra priskirtini nagrinėti bendrosios kompetencijos teismui“ (2004 m. lapkričio 15 d. nutartis).

„Pareiškėjas skundžia Anykščių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriaus atsisakymą duoti sutikimą atleisti iš darbo trečios grupės invalidę. Tokį sutikimą būtina gauti pagal Invalidų socialinės integracijos įstatymo 19 straipsnį. Nuo Anykščių rajono savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriaus sprendimo duoti ar atsisakyti duoti sutikimą priklauso atleidimo iš darbo klausimo išsprendimas. Dėl to pareiškėjo reikalavimai pripažinti neteisėtu atsisakymą duoti sutikimą kyla iš darbo teisinių santykių ir nagrinėtini bendrosios kompetencijos teisme“ (2004 m. vasario 19 d. nutartis).

Valstybės ir vietos savivaldos institucijos ne tik vykdo joms pavestas viešojo administravimo funkcijas, bet ir užsiima ūkine ir komercine veikla, dalyvauja civiliniuose teisiniuose santykiuose. Tokiu atveju, kai ginčas kyla iš privatinės teisės normomis reguliuojamų teisinių santykių, bylos priskiriamos nagrinėti bendrosios kompetencijos teismams nepriklausomai nuo to, kad viena iš ginčo šalių yra valstybės ar savivaldybės institucija:

„Viena iš viešojo administravimo subjekto – apskrities viršininko – dalyvavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose formų yra žemės nuomos sutarčių sudarymas. Klaipėdos apskrities viršininko administracija ginčija sutartinių įsipareigojimų vykdymą. Iš bylos medžiagos matyti, kad ginčas kyla iš nuomos teisinių santykių, reglamentuojamų civilinės teisės normų, todėl nagrinėtinas bendrosios kompetencijos teisme“ (2004 m. vasario 9 d. nutartis).

„Pareiškėjas ginčija Kauno miesto savivaldybės turto nuomos komisijos priimtą sprendimą. Savivaldybė, kaip viešasis subjektas, vykdo dvejopas funkcijas: vykdo viešąjį administravimą ir dalyvauja privatinės teisės reguliuojamuose civiliniuose teisiniuose santykiuose lygiais pagrindais su kitais civilinių santykių subjektais. Pareiškėjo reikalavimas yra kilęs iš civilinių teisinių santykių, kurie susiklostė dėl savivaldybei priklausančio turto naudojimo. Skundžiamas aktas, priimtas ne vykdant valdžios funkcijas viešojo administravimo srityje, bet įgyvendinant savininko teises, kaip pasirengimas sudaryti civilinį sandorį. Taigi ginčas turi būti sprendžiamas bendrosios kompetencijos teisme“ (2004 m. balandžio 14 d. nutartis).

„Pareiškėjai, prašydami įpareigoti Šiaulių miesto savivaldybę papildyti Šiaulių miesto valdybos sprendimą, faktiškai siekia sudaryti nuomos sutartį dėl buto nuomos ir tapti gyvenamosios patalpos nuomos sutarties šalimi. Savivaldybė teisiniuose gyvenamosios patalpos nuomos santykiuose dalyvauja kaip turto savininkas, o ne kaip viešojo administravimo subjektas“ (2004 m. lapkričio 15 d. nutartis).

Su administravimo veikla nesusijusias funkcijas gali vykdyti ir kiti administravimo subjektai. Tokiu atveju svarbu nustatyti, konkrečios institucijos **veikla, iš kurios kilo ginčas, yra viešojo administravimo veikla ar ne:**

„Administraciniam teismui teisingi tik tie iš bausmę vykdančios institucijos veiklos kilę ginčai, kurie susiję su šios institucijos vykdoma administravimo veikla. Prašydamas teismo įpareigoti pataisos namų administraciją pateikti teismui teikimą dėl jo lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą, pareiškėjas kelia su baudžiamaisiais teisiniais santykiais susijusius klausimus, todėl byla teisinga bendrosios kompetencijos teismui“ (2004 m. sausio 5 d. nutartis).

„Daiktų, kurie yra galimi tiriamo nusikaltimo objektai, procesinio įforminimo, laikymo bei saugojimo tvarkos nustatymas yra baudžiamojo proceso įstatymų reguliavimo dalykas, o policijos pareigūnų veiksmai dėl minėtų daiktų vertintini kaip ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai. Pareiškėjos skundas dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo negali būti nagrinėjamas administraciniame teisme, nes šiems teismams nepriskirta tirti ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių veiksmų, susijusių su bylos tyrimu“ (2004 m. birželio 22 d. nutartis).

Pasitaikė atveju, kai sprendžiant konkrečios bylos teisingumo klausimą, lemiamu kriterijumi specialioji teisėjų kolegija pripažino bylos nagrinėjimo **operatyvumą**. Tai tie atvejai, kai iš bylos medžiagos buvo matyti, kad byla, kurios teisingumo klausimas yra sprendžiamas, yra neatsiejamai susijusi su kita, teisme jau nagrinėjama, byla:

„Lietuvos lenkų sąjunga kelia reikalavimą pripažinti neteisėta Lietuvos lenkų sąjungos konferenciją bei Lietuvos lenkų sąjungos suvažiavimą ir panaikinti juose priimtus sprendimus, tarp jų ir nutarimą padidinti UAB „Nasza gazeta“ įstatinį kapitalą, bei iš šio reikalavimo kylančius kitus reikalavimus, kurie priskirtini bendrosios kompetencijos teismui. Kadangi pareiškėjo reikalavimai dėl UAB „Nasza gazeta“ įstatinio kapitalo padidinimo yra susiję ir nukreipti į juridinio asmens organų sprendimų nuginkijimą, o pareiškėjas su atitinkamais reikalavimais į apylinkės teismą kreipėsi dar 2000 m. gegužės 1 d., bylos nagrinėjimo operatyvumo ir visapusiškumo prasme tikslingiau visus pareiškėjo reikalavimus nagrinėti viename teisme“ (2004 m. gegužės 26 d. nutartis).

„Kauno miesto apylinkės teisme nagrinėjama byla pagal V. Ž., kuri teismo sprendimu buvo pripažinta neveiksnia, globėjos ieškinį atsakovams Kauno miesto savivaldybei ir savivaldybės įmonei „Santakos butų ūkis“ dėl V. Ž. įkeldinimo į gyvenamąsias patalpas, esančias Kaune, Vaisių g. Pareiškėjos reikalavimai, pareikšti šioje administracinėje byloje, yra glaudžiai susiję su civilinėje byloje nagrinėjamu reikalavimu. Tik nustatčius, ar V. Ž. yra gyvenamųjų patalpų, esančių Kaune, Vaisių g., nuomininkė, taip pat ar ji buvo teisėtai iškeldinta iš šių gyvenamųjų patalpų, gali būti sprendžiamas klausimas dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 20 straipsnio garantijų suteikimo jai. Siekiant užtikrinti operatyvų bylos nagrinėjimą, darytina išvada, kad šioje administracinėje byloje pareiškėjos ginčijamų aktų (nors ir priimtų viešojo administravimo subjektų vykdant Lietuvos

Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą) teisėtumo klausimas gali būti išspręstas civilinėje byloje“ (2004 m. gegužės 26 d. nutartis).

„Kauno miesto apylinkės teisme yra nagrinėjama civilinė byla pagal ieškovo Kauno miesto savivaldybės patikslintą ieškinį atsakovams UAB „Aliferus“ ir kt. dėl UAB „Aliferus“ iškeldinimo iš sandėliukų, esančių Kaune, Vilniaus g. Savo reikalavimą ieškovas grindžia Kauno miesto valdybos 1994 m. gegužės 3 d. potvarkio 3 punktu, Kauno miesto valdybos 1994 m. lapkričio 22 d. potvarkio 1.6 punktu bei Kauno miesto valdybos 1995 m. vasario 14 d. potvarkio 2 punktu. Taigi UAB „Aliferus“ reikalavimai dėl Kauno miesto valdybos potvarkių dalių panaikinimo iš esmės yra susiję su Kauno miesto savivaldybės reikalavimu dėl iškeldinimo iš patalpų. Atsižvelgiant į tai, ginčas išspręstinas bendrosios kompetencijos teisme“ (2004 m. gegužės 31 d. nutartis).